

Ainevaldkond KEEL JA KIRJANDUS

KEEL JA KIRJANDUS PÕHIKOOLIS

Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Põhikooli lõpetaja:

- väärtustab eesti keelt kui rahvuskultuuri kandjat ja avaliku suhtluse vahendit;
- tajub keeleoskust õpioskuste alusena ning oma identiteedi olulise osana;
- on omandanud põhiteadmised keelest ning õigekirjaoskuse;
- on keeleteadlik, väljendab end selgelt, kaunilt ja asjakohaselt nii suuliselt kui ka kirjalikult, arvestades kultuuris väljakujunenud keelekasutustavasid;
- kuulab, loeb ja kirjutab mõtestatult eri liiki tekste ning esitab teavet eri viisidel;
- kasutab asjakohaselt eri suhtluskanaleid; suudab leida, kriitiliselt hinnata ning kasutada meedias ja internetis pakutavat teavet;
- tunneb ja väärtustab nii rahvuskirjandust kui ka teiste rahvaste kirjandust, nii oma rahvuslikku pärimuskultuuri kui ka kodumaa kultuuritraditsioone ning kultuurilist mitmekesisust;
- on lugenud eakohast väärtkirjandust, kujundanud kirjanduse kaudu oma kõlbelisi tõekspidamisi ning rikastanud mõtte- ja tundemaailma, arenenud isiksusena;
- tajub kirjandusteost kui kunstiteost, mõistab teose sisu ning hindab selle kunstilisi väärtusi;
- suudab kujundada ja väljendada oma isiklikku arvamust ning tunnustab ja arvestab teiste inimeste arvamust;
- väärtustab ausust ja õiglust ning inimväärikat ja vastutustundelist käitumist;
- oskab õppida, hangib teavet eri allikatest ning kasutab sõnaraamatuid ja käsiraamatuid.

Ainevaldkonna kirjeldus

Ainevaldkonda kuuluvad järgmised õppeained:

- eesti keel ja kirjandus (1.–9. klass),
- draamaõpetus (8. klass).

1.–8. klassini kuuluvad emakeele ja kirjanduse õpetamine valdavalt klassiõpetaja ülesannete hulka.

Põhitunni eriline vorm kindlustab selle, et nii keelearendusele kui kõnekasvatusele pööratakse esimesest klassist alates pidevat tähelepanu. Rütmilises ja jutustavas osas harjutatakse emakeele kõnelemis- ja kuulamisoskust igapäevaselt kogu õppeaasta vältel, olenemata perioodõppe aimest. Rütmilises osas vahelduvad luuletuste retsiteerimine ja kõneharjutused lühikeste muusikaliste harjutustega. Jutustavas osas on algastme teemaks muinasjutud, legendid, pärimuslood. Alates teisest kooliastmest seostab klassiõpetaja võimalusel jutustava aine ökonoomselt perioodõppe aine (nt ajalugu) sisuga. Põhitunni tööosas kujundavad õpilased õpetaja juhendamisel ainevihiku, mis täidab waldorfkoolis õpiku rolli. Ainevihiku valmistamine on ühtlasi kirjajharjutus. Seega on emakeel otseselt ja mitmekülgsest integreeritud teistesse õppeainetesse. Kirjutama õppimist emakeeles toetab eraldi õppeainena vormijoonistus (vt vormijoonistuse ainekava). Ka seotud kirja õppimisele eelnevad vastavad harjutused vormijoonistuses.

Emakeele ja kirjanduse perioodidele lisanduvad vastavalt kooli tunnijaotusplaanile ja klassi vajadustele harjutustunnid konkreetsete oskuste kinnistamiseks. 9. klassis võtab aineõpetuse

üle vastava kvalifikatsiooniga aineõpetaja.

Kolme põhikooli astme peamised metoodilised printsiibid on järgmised:

- matkimine ja läbielamine – terviku teadvustamata kogemine;
- harjutamine ja õppimine – teadvustamise tee;
- seoste avastamine, terviku teadvustatud kogemine.

Praktilises õpetuses põimuvad need printsiibid omavahel.

Keeles elab kaks valdkonda, mis näiliselt vastandlikena moodustavad keeleteerviku. Ühelt poolt elav keel, mis kõige ürgsemas vormis väljendub vanas rahvapärimuses ning kõige filigraansemlt luules ja ilukirjanduses. Teiselt poolt grammatika ehk keele ehituse seaduspärasused, milles avaldub rahva kui keelekasutaja suhe maailmaga. Nende kahe valdkonna vastas- ja koosmõju toimel saab tekkida tasakaal, millel baseerub inimese suhtlemisvõime, tema keeleline enesekehtestamine. Elav keel toidab lapse hinge, annab öeldavale sisu ning kujundab sõnavaralise rikkuse, grammatika õppimine on analüütilist mõtlemist arendav teadvustamisprotsess ja loob kindlustunde – ma räägin ja kirjutatan õigesti.

Waldorfpedagoogika kujundab mõlemaid keelepoolusi. Esimestest koolipäevadest peale püüab õpetaja võimalikult mitmekesisel viisil arendada ja harjutada keele kunstiliste aspektide, keele ilu tunnetust. See sünnib keelt üheskoos kunstilistes vormides harjutades. Tähtis on rõõm, mida laps kogeb nii erinevatest häälikutest, keele rütmist ja meloodiast kui ka sisust. Grammatika elab algklassides veel varjatuna elavas rõõmsas keelekasutuses. Alates kolmandast klassist algab grammatika teadvustamise protsess, mis viib põhikooli lõpuks keeleteerviku tajumiseni ja selle pinnalt tekkiva individuaalse keelekasutuseneni. Muud oskused ja võimed – võime jutustada, laialdase sõnavara valdamine, lugemisvõime, kindlus õigekirja osas – arenevad nimetatud kahe pooluse, kunstiliselt kujundatud keele ning grammatika vahel, olles kord ühest, kord teisest tugevamini määratletud.

Klassiõpetaja teavitab võõrkeelesõpetajaid grammatikaperioodides läbitud teemadest. Sarnaseid grammatikafenomene on ökonoomne käsitleda koos. Alates III kooliastmest võib klassiõpetaja või võõrkeelesõpetaja tuua huvipakkuvaid näiteid võrdlevast grammatikast.

Keel on seotud liikumise ja žestiga, liikumine – nii peen- kui jämemotoorika – mõtlemisvõime erinevate kvaliteetidega. Waldorfpedagoogika seostab keeleõppe liikumise ja kõnežestide kasutamisega. Algklassides rikkalikult kasutatav väline kõnežest muutub murdeea saabudes rohkem sisemiseks hinge kvaliteediks.

Kirjandusõpetuse kaudu toetatakse lapse imaginatiivset võimet luua kujutluspilte. Seeläbi kujuneb hingerikkus, millele noor inimene toetub oma väärtushinnangute loomisel. Kirjandusõpetus kujundab maailmapilti, esteetilisi ning eetilisi tõekspidamisi. Kirjandus vahendab kunstilises vormis kogu maailma vaimuvara. Erinevatest ajastutest ning kultuurikontekstidest pärinevate kirjanduslike tekstide käsitlemine on kunstilise tunnetuse, mõistmise ja tõlgendamise protsess, mis tugineb lugeja fantaasiale, sisemisele pildiloomisvõimele ning eeldab seega kaasaloomist ja kaasaelamist. Sellega seostuvalt käsitletakse kolmandal kooliastmel ka kirjandusteooria põhimõisteid.

Kirjanduse vahendamine toimub esimesel kooliastmel eelkõige õpetaja poolt valitud ja põhitunni jutustavas osas esitatud lugude põhjal. Sellesse kirjandusvaramusse kuuluvad muinasjutud ja rahvajutud, legendid ja muistendid, jutustused vanemast ja uuemast ajaloost. Ilukirjan-

dusteoste lugemine põhineb õpetaja-õpilase valikul. Lugemiseks ja tunnis käsitlemiseks valitakse teoseid, mis on eakohased ja temaatikalt õpilasele huvitavad.

II ja III kooliastmel suureneb iseseisva lugemise maht. Lektüürina ja kirjandusloo õpetamiseks käsitletav kirjandus on autorite valikult avar, žanriliselt ja temaatiliselt mitmekülgne, eri ajastuid, kirjandusvoole, paikkondlikku eripära (nt murdetekstid) ning õpilase eakohaseid huve arvestav. Võimalusel rikastab lektüüri valik loodusainetes ning ajaloos käsitletavat aine-sisu. II kooliastmel on õpilasele soovitatav loetud teoste hulk 4 raamatut õppeaastas, kolman-dal kooliastmel 4–6 tervikteksti, millele lisanduvad katkendid ja kirjanduslikud näited.

Kirjanduse kui sõnakunsti kogemine võimaldab nautida erinevat keelekasutust ning kirjakeele abil taasloodavaid pilte. Kirjandusõpetust elavdab luule deklameerimine, proosapalade, näi-dendite ja omaloomingu esitamine.

Eeskujuna on oluline õpetaja töö selle nimel, et tema enda keelekasutus oleks elav ja korrekt-ne, sõnavara mitmekülgne.

I ja II kooliastmel on draamaõpetuse elemendid olemas nii õppemetoodikas kui erinevate ai-nete tundides. 8. klassi draamatundides tegeletakse aasta jooksul põhjalikumalt erinevate ene-seväljendusvahenditega. Kevadel leiab aasta jooksul õpitu väljundi klassinäidendis.

Üldpädevuste kujundamine

Väärtuspädevuse. Kirjandusõpetuses on peamine rõhk kõlbeliste ja esteetilis-emotsionaalsete väärtuste ning kultuuriväärtuste kujunemisel loetavate ilukirjandus- ja aimetekstide alusel. Ka keeleõpetus rõhutab vaimseid ja kultuuriväärtusi: keelt kui rahvuskultuuri kandjat, keeleos-kust kui inimese identiteedi tähtsat osa. Keeleõpetus väärtustab funktsionaalset kirjaoskust ning teadlikku kriitilist suhtumist teabeallikatesse, sh meediasse.

Keele-, kirjandus- ja draamaõpetus arendavad olulisi õpipädevusi: kuulamis- ja lugemisos-kust, eri liiki tekstide mõistmist, fakti ja arvamuse eristamist, eri allikatest teabe hankimist ja selle kriitilist kasutamist, eri liiki tekstide koostamist ning oma arvamuse kujundamist ja sõ-nastamist.

Ainevaldkonna õppeained toetavad sotsiaalse pädevuse kujunemist, avardades õpilase maail-mapilti ja ettekujutust inimsuhetest ning kujundades suhtluspädevust: suulise ja kirjaliku suht-luse oskusi, suhtluspartneri arvestamist ning sobiva käitumisviisi valikut, oma seisukohtade esitamise ja põhjendamise oskust.

Enesemääratluspädevuse ja ettevõtlikkuspädevuse ning vastutustunde kujunemist toetatakse nii meedia- ja kirjandustekstidest kui ka õpilaste igapäevaelust lähtuvate eakohaste problee-mide arutamise, seisukohavõtu ja lahenduste otsimisega nii keele- ja kirjandustundides kui ka loovtöodes ja draamaõppes. Enesekohase ja ettevõtlikkuspädevuse kujunemist soodustab õpi-laste osalemine projektides, mis eeldavad õpilaste omaalgatust ja aktiivsust ning keele- ja kir-jandusteadmiste rakendamist ning täiendamist eri allikatest.

Läbivad teemad

Läbivad teemad „Väärtused ja kõlblus” ning „Kultuuriline identiteet” on ainevaldkonna õppe-ainetele eriomased teemad, mida käsitletakse läbivalt ilukirjandust ning kultuuriteemalisi tea-betekste lugedes ja analüüsides, nende üle arutledes ning nende põhjal kirjutades.

Läbiva teema „Elukestev õpe ja karjääri planeerimine” eesmärgiseadega on kooskõlas kõik ainevaldkonnas taotletavad pädevused: õpipädevus, funktsionaalne lugemisoskus, suuline ja kirjalik väljendusoskus ning tekstilooe. Arendatakse õpilaste suhtlus- ja koostööoskusi, suutlikkust oma arvamust kujundada ja väljendada ning probleeme lahendada. Õppetegevus võimaldab õpilasel märgata oma ainespetsiifilisi kalduvusi ning arendada loomevõimeid.

Läbivate teemade „Keskkond ja jätkusuutlik areng” ning „Tervis ja ohutus” käsitus taotleb õpilase kujunemist sotsiaalselt aktiivseks, keskkonnateadlikuks, vastutustundlikuks ning tervist ja turvalisust väärtustavaks inimeseks. Ainevaldkonna õppeainetes toetatakse neid arengusuundumusi teemakohaste tekstide, sh meediatekstide valiku ja analüüsi ning neis tõstatatud probleemide üle arutlemisega suulises ja kirjalikus vormis.

Läbiva teema „Teabekeskkond” käsitlemine ainevaldkonna õppeainetes hõlmab eri allikatest (sh internetist) teabe hankimist, selle kriitilist hindamist ja kasutamist nii keeleteadmiste ning õppeteemakohaste teadmiste laiendamiseks kui ka tekstiloomes.

Hindamine

I kooliastmes hinnatakse õpilasi eelkõige tunnitegevuste põhjal. 1.–3. klassi õpilased saavad pidevat suulist tagasisidet õppetundides või mõne muu õppetegevuse käigus, vanematele kirjeldatakse laste edasijõudmist õppeaasta jooksul toimuvatel klassi lastevanemate õhtutel või arenguveestlustel. Õppeaasta lõpus saab õpilane kirjaliku sõnalise kokkuvõtte oma tugevustest ja nõrkustest, omandatud teadmistest ja oskustest, väärtustest ja hoiakutest ning aasta jooksul toimunud arengust.

II kooliastmes saavad õpilased pidevat suulist tagasisidet õppetundides või mõne muu õppetegevuse käigus, nende vanemad aga õppeaasta jooksul toimuvatel vanemateõhtutel, kokkuleppel vanemaga toimuvad individuaalsed arenguveestlused. Õppeaasta lõpus saab 4. klassi õpilane kirjaliku sõnalise ülevaate toimunud arengust, teadmistest ja oskustest, tugevustest ja nõrkustest ning hoiakutest ja väärtustest. 5.-6. klassi õpilased ja lapsevanemad saavad lisaks suulisele tagasisidele iga õppeveerandi lõpus kirjaliku sõnalise tunnistuse, milles antakse ülevaade tunniaktiivsusest, õppevahendite korrashoiust, koduste tööde tegemisest, kirjalikest töödest ning suulisest vastamisest ja üldistest hoiakutest.

III kooliastmes saavad õpilased pidevat suulist tagasisidet õppetundides või mõne muu õppetegevuse käigus, nende vanemad aga õppeaasta jooksul toimuvatel vanemateõhtutel, kokkuleppel vanemaga toimuvad individuaalsed arenguveestlused. Õpilased ja lapsevanemad saavad lisaks suulisele tagasisidele iga õppeveerandi lõpus kirjaliku sõnalise tunnistuse, milles antakse ülevaade tunniaktiivsusest, õppevahendite korrashoiust, koduste tööde tegemisest, kirjalikest töödest ning suulisest vastamisest ja üldistest hoiakutest. 9. klassis võrreldakse õpilase arengut õppekavas toodud oodatavate tulemustega, kasutades numbrilist hindamist. Kokkuvõttev hinne lisatakse kirjeldavale tunnistusele.

I kooliaste

Juhtmotiivid

- Elav, ilus, mõtestatud keelekasutus.
- Ühine retsiteerimine, laulu- ja ringmängud, nn. keeleväänajad, koordinatsiooniharjutused, näidendid kui keele- ja väljendusoskuse arendajad.
- Selge väljendusoskus koolis ja koolivälises suhtluses. Sisemise aktiivsusega kuulamine. Kuuldu põhjal elavate kujutluspiltide loomine. Jutustava osa sisu kaudu toimub mälu arendamine: põhitunni jutustavas osas kuuldu palub õpetaja lastel järgmisel päeval meenutada.
- Alates esimesest klassist harjutavad lapsed otstarbeliste lühitekstide kirjutamist: sünnipäevaõnnitlused, teated koju, kutsed. Harjutatakse lause tunnetust, teksti paigutamist, ärakirja tahvlilt. Enda kirjutatu esitlemine.
- Kirjatöodes väärtustatakse eelkõige sisu ja püütakse säilitada loomis- ja kirjutamisrõõmu.
- Õpitu omandatakse tehes tähelepanekuid ümbritsevast ning keelest, toetudes õpetaja autoriteedile. Harjutamise käigus jõutakse mõiste sisuni ja sõnastatakse reegel.

1. klass

Õpitulemused

1. klassi lõpetaja:

- oskab tähelepanelikult kuulata sõna, lauset, pikemat teksti;
- oskab oma sõnadega ümber jutustada pikemat teksti (nt muinasjuttu);
- oskab kuuldu põhjal joonistada pilti;
- oskab lugeda suurte trükitähtedega kirjutatut;
- oskab esitada luuletust üksi ja koos teistega;
- oskab vestelda päevakohastel teemadel;
- oskab kirjutada suurte trükitähtedega nii kuulamise järgi kui ka tahvlilt ärakirja tehes;
- eristab häälikuid sõnas, sõnu lauses ja lauseid tekstis; teab, et lauset lõpetab punkt;
- oskab esitada küsimust ja sellele vastata; teab, et küsilause lõpeb küsimärgiga ja hüüdlause hüüumärgiga;
- oskab dikteerimise järgi kirjutada lihtlauseid suurte kirjatähtedega.

Õppesisu

Keel oma loomulikes, traditsioonilistes avaldumisvormides: jutud ja muinasjutud, rahvajutud, laulud, mängud, laulumängud, luuletused ja salmid, mõistatused, vanasõnad, korrektne kõnekeel.

Artikulationiharjutused.

Ruumitunnetusharjutused.

Kuulamisharjutused.

Ühisretsitatsioonid.

Rütmiline, kehalist tegevust kaasav silbitamine.

Täis- ja kaashäälikud, joonistähed ja tähestik.

Aabits (õpilase kujundatud ainevihik).

Kirjaharjutused (ära kiri tahvlilt).

Teksti paigutus.

Sõnavahe, lause lõpp, punkt.
Õnnitlus, kutse, teade.

Lõiming teiste ainetega

Eesti keel lõimub 1. klassis kõigi seal õpetatavate õppeainetega:

- matemaatikas koostavad õpilased suulisi arvumõistatusi;
- liikumismängudes kasutatakse rütmilist retsiteerimist;
- vormijoonistamises tehakse kirja eelharjutusi, samuti saadab mitmeid vorme rütmiline kõne;
- maalimises kuulatakse värvilugusid ning kujutatakse värvielamusi;
- joonistused valmivad enamasti kuulatud muinasjuttude ainetel;
- võõrkeeli õpitakse matkides, arendades sel moel keeletunnetust;
- käsitöös arendatav peenmotoorika tuleb kasuks kirjutamisvilumusele.

Tööjuhiste mõistmine on vajalik kõigis õppeainetes.

2. klass

Õpitulemused

2. klassi lõpetaja:

- oskab kuulatud juttu ümber jutustada ja selle põhjal pilti joonistada;
- oskab jutustada oma kodust, perest, sündmustest;
- oskab kuulata kaasõpilasi;
- oskab esitada küsimusi kuuldu või loetu kohta;
- oskab vastata küsimustele kuulatud teksti põhjal;
- tunneb ja oskab kirjutada kõiki suuri ja väikseid trükitähti;
- oskab tahvlilt vigadeta maha kirjutada (trükitähtedes);
- oskab kirjutades hoida rea- ja sõnavahet;
- teab, et lause ja nimed algavad suure tähega;
- teab, et pikk häälik kirjutatakse kahe tähega ja lühike ühega;
- oskab iseseisvalt kirjutada tuttavaid nimesid ja sõnu;
- saab hakkama oma sõnumi kirja panemisega nii, et see on mõistetav;
- eristab kuulmise järgi kõiki häälikuid;
- viib kokku hääliku ja tähemärgi;
- oskab lugeda lühikest teksti;
- oskab esitada peast luuletusi ja tekstikatkeid nii koos klassiga kui üksinda.

Õppesisu

Keel loomulikes, traditsioonilistes avaldumisvormides.

Väikesed trükitähed, nn raamatutähed.

Tuttavate lugude, luuletuste kirjutamine.

Ainevihiku koostamine.

Ärakiri tahvlilt.

Etteütlemise järgi sõnade kirjutamine.

Oma kirjutamisvea parandamine, kui sellele on osutatud.

Väikesed loovtööd vahetult kogetu põhjal.

Õnnitluse, kutse sisu ja vormistamine.

Teksti kompositsiooni esmane teadvustamine kirjutamisel: pealkiri, loo alustamine, sisu, lõpetus.

Teksti paigutamine vihikulehele.

Suure algustähe kasutamine lause alguses, inimese- ja loomanimedes, kohanimedes.
Silbitamise õppimine kehalist tegevust kaasava rütmi abil ja alalõua liikumist tajudes.
Poolitamise kasutamine praktilisest vajadusest lähtuvalt, ainevihikusse kirjutamisel.
Häälikupikkuste diferentseerimine.
Vestlused igapäevaelu teemadel.
Ühisretsitatsioonid.
Kirjeldusharjutused.
Tunnistussalmide individuaalne esitamine.

Lõiming teiste ainetega

Eesti keel lõimub 2. klassis kõigi seal õpetatavate õppeainetega:

- matemaatikas koostavad lapsed ise tekstülesandeid;
- liikumismängudes kasutatakse dialooge;
- maalimises kuulatakse värvilugusid ning kujutatakse erinevaid värvielamusi;
- joonistused valmivad enamasti kuulatud valmide või legendide ainetel;
- võõrkeeli õpitakse jätkuvalt matkides, arendades sel moel keeletunnetust;
- käsitöös arendatav peenmotoorika tuleb kasuks kirjutamisvilumusele.

Tööjuhiste mõistmine on vajalik kõigis õppeainetes.

3. klass

Õpitulemused

3. klassi lõpetaja:

- oskab kuulata jutustamist koos sisemiselt aktiivse pildiloomega;
- loeb õpitud teksti selgelt, ladusalt, õigesti ja sobiva intonatsiooniga;
- mõistab valjult ja endamisi lugedes teksti sisu, oskab seda ümber jutustada, vastata teemakohastele küsimustele;
- oskab töötada eakohase tekstiga õpetaja poolt antud juhiste alusel;
- tunneb ära jutustuse, luuletuse, näidendi; muinasjutu, mõistatuse, vanasõna;
- on lugenud vastavalt individuaalsele võimekusele lastekirjandust, oskab loetud teostest kõnelda; oskab moodustada küsimusi ja neile vastata loetud teksti kohta;
- oskab mõnda luuletust peast esitada;
- oskab ühist tempot hoides klassiga koos luuletusi retsiteerida;
- oskab klassiga koos rütmiliselt astudes ja/või plaksutades sõnu silbitada;
- oskab kuulata eakohast teksti ja toimida saadud sõnumi kohaselt;
- oskab küsimuste toel arusaadavalt edasi anda õppeteksti, lugemispala, pildiraamatu, teatrietenduse sisu;
- oskab kõnes ja kirjas kasutada terviklauseid;
- oskab koostada kutset, õnnitlust, teadet;
- oskab arusaadavalt jutustada läbielatud sündmustest;
- oskab end arusaadavalt väljendada suhtlusolukordades: palumine, küsimine, selgitamine, keeldumine, vabandamine, tänamine;
- teab peast tähestikku;
- eristab häälikut ja tähte, täis- ja kaashäälikut, häälikuühendit, silpi, sõna, liitsõna, lauset;
- paneb tähele häälikupikkuseid ja püüab neid kirjaharjutustes õigesti märkida;
- oskab kirjutada omasõnade algusse k, p, t, tuntumate võõrsõnade algusse g, b, d;
- oskab kirjas õigesti kirjutada käändsõna mitmuse nimetava lõppu ja tegusõna pöörde-
lõppe;

- oskab kirjas õigesti kirjutada ainsuse sisseütleva, ilmaütleva ja kaasaütleva käände lõppu;
- oskab piiritleda lauset ja panna lauselõpumärke;
- oskab asesõnu õigesti kirjutada;
- oskab kasutada suurt algustähte lause alguses, inimese- ja loomanimedes ning tuntumates kohanimedes;
- kasutab kirjutades õigeid tähekujusid ja seoseid, kirjutab loetava käekirjaga;
- oskab tahvlilt ja kirjalikust tekstist ära kirja teha;
- oskab teksti vihikusse paigutada.

Õppesisu

Seotud kiri.

Ärakiri tahvlilt või raamatust.

Tähestik (lisa: võõrtähed).

Loovtööd.

Ümberjutustused tuttavate tekstide põhjal.

Väit-, küsi- ja hüüdlause.

Lauselõpumärgid.

Nimi-, omadus- ja tegusõnade äratundmine ja nimetamine.

Küsisõnad, käändsõna ja pöörsõna vormide moodustamine küsisõna abil (mõistatuste esitamine: kellel on...?)

Asesõnad.

Õigekiri.

Häälikupikkus.

i ja j õigekiri, h sõna alguses.

k, p, t omasõnade alguses; k, p, t s-i kõrval.

b, d, g kirjutamine tuntumate võõrsõnade alguses.

Kaashäälikuühendi põhireegel.

Ainsuse ja mitmus.

Sisseütleva, kaasaütleva ja ilmaütleva käände õigekiri.

Pöördelõppude õigekiri.

Vestlus päevakohastel teemadel.

Küsimused ja vastused.

Kõnelemine mitmesugustes olukordades: palumine, küsimine, tänamine, selgitamine, keeldumine, vabandamine (klassis, koolis, bussis), suhtlus sõbraga ja täiskasvanuga.

Jutustus, läbielatu, kuuldu, loetu põhjal, ümberjutustus).

Ühisretsitatsioonid.

Näitemängud, valmid, värsid või stseenid.

Tekstide ettelugemine klassikaaslastele, lugemise järjepidev harjutamine.

Loetu mõistmine: ümberjutustamine.

Kodulektüür, 3 raamatut.

Lõiming teiste ainetega

Eesti keel lõimub 3. klassis kõigi seal õpetatavate õppeainetega:

- matemaatikas koostavad lapsed ise tekstülesandeid;
- tööjuhiste toel areneb tekstist arusaamine;
- koduloos (loodusõpetuses) õpitakse tundma kodukoha vanu ameteid ning käsitletakse selleteemalisi tekste;

- liikumismängudes kasutatakse dialooge, erinevaid harjutusi tehes sõnalisi juhtnööre;
- maalimises on aines seotud põhiliselt värvilugude kuulamise ning kujutamisega, samuti Vana Testamendi loomislugude kujutamisega;
- võõrkeeli õppides arendatakse jätkuvalt keeletunnetust;
- käsitöös arendatav peenmotoorika tuleb kasuks kirjutamisvilumusele;
- käsitletakse põhikooli riikliku õppekava inimeseõpetuse valdkonnas ette nähtud teemasid: mina; mina ja tervis; mina ja minu pere; mina ja kodumaa; mina, aeg ja asjad; mina ja meie; mina, teave ja asjad.

Tööjuhiste mõistmine on vajalik kõigis õppeainetes.

Erinevused riiklikust õppekavast

1. klassis kirjutatakse vahakriidiga joonistähti ja suuri kirjatähti. Enamasti toimub kirjutamine ära kirjana tahvlilt. Esimeseks lugemisvaraks on ära kirjana kirjutatud raamat. Häälikuanalüüsi 1. klassis veel ei toimu. Rütmisalmid on seotud kehatunnetusega.

Pedagoogilistel kaalutlustel kasutatakse 2. klassis kirjatähtede asemel valdavalt väikseid trükitähti (nn raamatutähti).

Teadliku grammatikaõpetusega alustatakse 3. klassis. Retsiteeritakse valdavalt ühiselt. Aasta vältel esitatakse mitmeid valmide dramatiseeringuid. Toimub üleminek seotud kirjale. Seotud kirja harjutatakse loomisloovihikut koostades. Suurt tähelepanu pööratakse endiselt ära kirjale. Lugemist harjutatakse eakohaseid juturaamatuid lugedes. Grammatikareeglini jõutakse praktiliste harjutuste kaudu. Reegli sõnastavad lapsed.

Vastavalt põhikooli riikliku õppekava § 15 Õppe ja kasvatuse korralduse alustest (7): Kooli hoolekogu nõusolekul võib põhikool oma tegevuses juhinduda Steineri-Waldorfi hariduse Euroopa Nõukogu (*European Council for Steiner Waldorf Education*) kinnitatud põhimõtetest ja püüdlustest ning korraldada sellest tulenevalt õpet viisil, kus riikliku õppekava I ja II kooliastme õpitulemusi ei taotleta vastava kooliastme lõpuks.

II kooliaste

Juhtmotiivid

Varasematel aastatel üheskoos omandatu hakkab nüüd individualiseeruma, muutuma isiklikuks teadmiseks. Metoodiliselt tähendab see erinevaid töövorme, valikülesandeid, aine suuremat diferentseeritust lähtudes õpilase võimetest. Kunstiline ja tegevuslik printsiip õpetuses on endiselt olulised.

4. klassis on jutustamisaineks lood põhjamaade eepostest, 5. klassis hommikumaa kultuuride pärimused ning 6. klassis uuemat ajalugu ja geograafiat käsitlevad jutustused. Kirjanduse liike ning proosažanre saab käsitleda nii põhitunni sisuna („Kalevipoeg”, kreeka mütoloogia jt) kui ka põhitunni jutustavas osas.

Seoses õpilaste omavaheliste suhetega saab õpetaja ikka ja jälle kasutada situatsioonist lähtuvaid omaloodud kasvatuslikke lugusid.

Lapse individualiseerumisele vastab ühisretsitatsioonide uus esitusviis – ühisosa kõrval on tekstist lähtuvalt oluline ka individuaalne esitus. Samal printsiibil ehitatakse üles 5. klassi näidend. 5. klassile omast tugevat rütmilist mälu arvestades on näidend soovitatavalt värsivõr-

mis.

Jätakuvalt pööratakse tähelepanu igapäevasele korrektsele kõnekasutusele ning tekstitaju arendamisele.

4. klass

Õpitulemused

4. klassi lõpetaja:

- oskab retsiteerida õpitud luulet, eeposekatkeid jm tekste;
- oskab kirjas õigesti märkida häälikupikkust, i ja j õigekirja, sõnaalguse h-d;
- oskab rakendada kaashäälikuühendi põhireeglit;
- tunneb kaashäälikuühendi erandreeglit liitsõna ja -gi, -ki liite puhul;
- oskab sõnu poolitada;
- oskab nimisõna kokku- ja lahkukirjutust tüüpjuhtumel;
- oskab kasutada suurt algustähte nimedes, teoste ja perioodiliste väljaannete pealkirjades, ajaloosündmuste, rahvuste, keelte ja kalendripühade märkimisel;
- oskab otsekõnet kirjavahemärgistada;
- oskab jutustada ja kirjutada sündmusest;
- oskab edastada teavet selgelt ja ühemõtteliselt, eristada tõepärasest fantaasiast;
- oskab tekstiga iseseisvalt töötada: esitada teksti kohta küsimusi, küsimustele teksti põhjal vastata;
- oskab koostada kirja, vormistada ümbrikku;
- oskab nimetada lastekirjanikke ning nende teoseid;
- oskab leida raamatukogust soovitud raamatut;
- vormistab kirjalikud tööd korrektselt.

Õppesisu

Õigekeelsus

Verbi pööramine, ajavormid (olevik, lihtminevik, täisminevik, enneminevik).

Pöörsõna lõppude õigekiri.

Ärakiri tahvlilt, raamatust.

Etteütlused.

i ja j õigekiri, h sõna alguses.

Sõnade poolitamine.

Liitsõna.

Häälikupikkuse ja kaashäälikuühendi märkimine kirjas.

Kaashäälikuühend. Erandlik kasutamine liitsõnades.

Ülipika sulghääliku kirjutamine täishäälikuühendi järel.

b, d, g, f, š, ž tuntumates võõrsõnades.

Väike algustäht õppeainete, kuude, nädalapäevade, ilmakaarte nimetustes.

Eitav ja jaatav kõne.

Otsene kõne, kirjavahemärgid.

Tekstiõpetus

Vahetu suulise esituse kuulamine.

Proosa-, luule- tarbe- ja teabetekstide lugemine, mõistmine.

Tegevuse aega ja isikut muutev ümberjutustus.

Kirjalik ümberjutustus.

Jutustav ja kirjeldav tekst tugisõnade abil, loovtööna.

Kava koostamine, kava järgi kirjutamine.

Tarbetekstide koostamine: kiri, lühisõnum, seletuskiri, kuulutus, avaldus, õnnitus, kutse.

Kirjandus

Põhjamaade eeposed.

„Kalevipoeg“. Rahvaluule rütmiline retsiteerimine.

Alliteratsiooni ja assonantsi sisaldavate tekstide lugemine, murdekeelne luule.

Erineva temaatika, rütmi ja riimidega luule.

Klassi- ja kodulektüür.

Raamatukogu kasutamine

Lõiming teiste ainetega

Eesti keel lõimub 4. klassis kõigi seal õpetatavate õppeainetega:

- matemaatikas koostavad lapsed ise tekstülesandeid;
- tööjuhiste toel areneb tekstist arusaamine;
- koduloos õpitakse tundma kodukoha ajalugu ja käsitletakse selleteemalisi tekste;
- liikumismängudes kasutatakse dialooge, erinevaid harjutusi tehes sõnalisi juhtnööre;
- loomaõpetuses kuulatakse õpetaja esitatud loomakirjeldusi ning kirjeldatakse ka ise erinevaid loomi;
- maalimises on aines seotud muuhulgas müütide temaatikaga;
- võõrkeeli õppides arendatakse jätkuvalt keeletunnetust;
- käsitöös arendatav peenmotoorika tuleb kasuks kirjutamisvilumusele.

Tööjuhiste mõistmine on vajalik kõigis õppeainetes.

5. klass

Õpitulemused

5. klassi lõpetaja:

- oskab leida sünonüüme ja neid tekstis korduste vältimiseks kasutada;
- tunneb tekstist ära nimi-, omadus-, arv-, ase- ning tegusõnad; oskab õigesti kasutada käänd- ja pöördvorme, ainsust ja mitmust, olevikku ja minevikku;
- oskab kasutada omadussõnade keskvõrret ja kõige-ülivõrret, i-ülivõrret;
- oskab otsekõnet ja ütet kirjavahemärgistada;
- oskab retsiteerida heksameetris õpitud tekste;
- oskab rakendada kaashäälikuühendi põhireeglit.

Õppesisu

Keeleõpetus ja õigekiri

Sõnaliigid: nimi-, omadus-, arv-, ase- ja tegusõna.

Käänamine, ainsus ja mitmus, käändsõnavormide moodustamine küsimuste alusel, mitmuse nimetava ja sse-lõpulise sisseütleva, kaasaütleva ja ilmaütleva käände õigekirjutus.

Küsiavad asesõnad, asesõnade erandite õigekirjutus, asesõnade käänamine.

Liitsõna.

Ülipikk s, l, m, n jne. kaashäälikuühendis.

Omadussõna võrdlusastmed, kõige-ülivõrre.

Omadussõna käänamine, omadus- ja nimisõna ühildumine.

Nimisõnade kokku- ja lahkukirjutamine.

Kaashäälikuühendi erandreeglid.

Lauseliikmed: alus, öeldis, sihitis, määrus, täiend.

Süntaks: lihtlause, liitlause, koondlause.

Koma (sest, et, aga, siis, kuid ja küsivate asesõnade ees).

Lühendid.

Sõnavara: sünonüümid, antonüümid.

Suur ja väike algustäht kohanimes, ajaloolistes sündmustes, rahvuste ja keele märkimisel.

Tekstiõpetus

Vahetu suulise esituse kuulamine (jutustamine, lugemine).

Heksameeter Vana-Kreeka eepostes. Heksameetrilise värsimõõduga tekstide esitamine koos liikumisega.

Vestluse kuulamine.

Olulise ja ebaolulise teabe eristamine ja esitamine vestluses.

Kirjeldava, jutustava, iseloomustava teksti kirjutamine tugisõnade või kava abil.

Teksti kompositsioon: sissejuhatus, teemaarendus, lõppsõna.

Teksti sisu ja pealkiri.

Teksti vormistamise harjutamine.

Teabeteksti kasutamine (teatmeteosed, sõnastikud, tabelid).

Mõisted: kiri, kirjeldus, jutustus, iseloomustus, juhend, lühisõnum.

Kirjandus

Vana-Ida kirjanduse näited (integreeritult ajaloo).

Vana-Kreeka mütoloogia, eeposed (integreeritult ajaloo). Võimaluse korral eepose tekstide esitamine näidendi vormis.

Tõepärasus ja fantaasia. Mütoloogia ja ajaloolised jutustused.

Rahvaluule.

Klassi- ja kodulektüür.

Lõiming teiste ainetega

Kirjeldava, jutustava, iseloomustava teksti kirjutamine tugisõnade või kava abil. Ümberjutustus seoses ajalooga, geograafia, taime- ja loomaõpetuse teemadega.

Juhendi lugemine ja selles sisalduva teabe mõistmine, lõimuvalt kõigi õppeainetega.

Vana-Ida kirjanduse ning Vana-Kreeka mütoloogia ja eeposte käsitlemine integreeritult ajaloo.

Liikumistundides õpitakse tundma vana kreeka olümpiamängude spordialasid. Võimaluse korral osaletakse waldorfkoolide olümpiamängudel, kus on lõimitud ajalugu, kirjandus, muusika, sport, kodundus, kunst, käsitöö jm. õppeained.

6. klass

Õpitulemused

6. klassi lõpetaja:

- oskab rakendada kaashäälikuühendi põhireeglit;
- oskab kasutada kaashäälikuühendi erandreeglit liitsõna ja -gi, -ki liite puhul;
- oskab sõnu poolitada;
- oskab nimisõna kokku- ja lahkukirjutust tüüpjuhtumiteil;
- oskab kasutada suurt algustähte nimedes, teoste ja perioodiliste väljaannete pealkirjades, ajaloosündmuste, rahvuste, keelte ja kalendripühade märkimisel;
- oskab kasutada tavalühendeid;
- teab või oskab vajadusel sõnastikust leida oma- ja võõrsõnade tähendust ja õigekirjutust;
- oskab leida sünonüüme ja neid tekstis korduste vältimiseks kasutada;
- tunneb tekstist ära nimi-, omadus-, arv-, ase- ning tegusõnad; oskab õigesti kasutada käänd- ja pöördvorme, ainsust ja mitmust, olevikku ja minevikku;

- oskab kasutada omadussõnade keskvõrret ja kõige-ülivõrret, i-ülivõrret;
- oskab moodustada ja kirjavahemärgistada lihtlauseid, sh koondlauseid ning lihtsamaid liitlauseid;
- oskab lauses siduvaid sõnu kasutada;
- oskab otsekõnet ja ütet kirjavahemärgistada;
- oskab jutustada ja kirjutada sündmusest; kirjeldada; edastada teavet selgelt ja ühemõtteliselt; eristada tõepärasest fantaasiast;
- oskab vestlust alustada, kaasvestlejat kuulata ja keskustelu sobivalt jätkata;
- oskab loetust ja kuuldust olulist leida, seda oma sõnadega edasi anda ning saadud teavet kasutada;
- oskab lugemispala kavastada;
- oskab teksti ette lugeda, jutustada tekstilähedaselt ja kokkuvõtlikult;
- oskab lihtsa tabeli sisu sõnadega kokku võtta;
- oskab nimetada lastekirjanikke, nende teoseid;
- tunneb ära muinasjutu, muistendi, kõnekäänu, valmi, seiklusjutu;
- oskab eristada kirjandusliike: proosa, luule, draama;
- oskab esitada luuletust või proosakatkendit; esineda dialoogis;
- vormistab kirjalikud tööd korrektselt.

Õppesisu

Keeleõpetus ja õigekiri

b, d, g, f, š, ž võõrsõnades;

kreeka ja ladina keelest tuletatud sõnad ning nende tähendus;

sõnaraamatute (ÕS, VSL) kasutamine;

suur ja väike algustäht koha- ja isikunimedes, perioodilistes väljaannetes, teoste pealkirjades, keelte ja rahvuste nimetuses, kalendri tähtpäevade kirjutamisel, ajaloosündmuste märkimisel; käändsõna kokku- ja lahkukirjutamise põhijuhtumid: nimisõna + nimisõna, nimisõna + omadussõna;

kohanimedede kokku- ja lahkukirjutamine;

arvsõnade kokku- ja lahkukirjutamine;

käändsõna käänamine ja kasutamisevõimalused;

käändsõna veakriitilised vormid, ühildumine;

otse- ja kaudkõne, üte;

lauseliikmed – alus, öeldis, sihitis, määrus, täiend, öeldistäide;

kirjavahemärkide kasutamine rind- ja koondlauseis;

sidesõnad, nende kasutamine lauses;

omadussõna võrdlusastmed, i-ülivõrre.

Tekstiõpetus

suuline esitus;

jutustava, kirjeldava, iseloomustava, võrdleva teksti kirjutamine tugisõnade ja kava abil;

ärikirjad, blanketid, ankeedid ja nende täitmine;

dialoogi kirjutamine;

teksti loomine etteantud alguse või lõpu lisamise abil;

teksti eesmärgistamine, kavandamine, eeltöö kirjutamine, viimistlemine ja vormistamine;

meediatekst: uudis, kuulutus, ajalehetekst;

fakti ja arvamuse eristamine;

mõisted: kirjeldus, iseloomustus, dialoog, monoloog, juhend, teatmeteos, tabel, kuulutus, uudis;

sõnavara: antonüümid, sünonüümid, homonüümid;

teemakohase materjali leidmine teatmeteostest, raamatukogust.

Kirjandus

Proosa: muinasjutt, muistend, valm, ajalooline jutustus, eepos, fantaasiajutt, seiklusjutt, kriminaaljutt, loomajutt; humoresk, anekdoot, naljand.

Klassi- ja kodulektüür.

Lõiming teiste ainetega

- Jutustava, kirjeldava, iseloomustava, võrdleva teksti kirjutamist tugisõnade ja kava abil arendatakse kõigi ainete (näiteks: ajalugu, geograafia, loodusõpetus, füüsika jt) tundides.
- Võimaluse korral projekt: klassi ajalehe väljaandmine.
- Teemakohase materjali leidmine teatmeteostest, raamatukogust on kasutusel kõigis ainetes.
- Sõnaraamatute kasutamine võõrkeeletundides;
- Käsitletakse põhikooli riikliku õppekava inimeseõpetuse valdkonnas ettenähtud teemasid: tervis, tervislik eluviis, murdeiga ja kehalised muutused, turvalisus ja riskikäitumine, keskkond ja tervis.

Erinevused riiklikust õppekavast

4. klassis on teemaks põhjamaade eepostega („Kalevipoeg“, „Kalevala“ või „Edda“) süvitsi tutvumine. Retsiteeritakse katkendeid eepostest, pööratakse tähelepanu alliteratsioonile. 5. klassis tutvutakse põhjalkult Vana-Ida mütoloogiaga, Vana-Kreeka mütoloogia ja eepostega („Ilias“ ja „Odüsseia“). Retsiteeritakse katkendeid eepostest, tegeletakse heksameetriga. 6. klassis on jutustamisaineseks rüütlilood („Kuningas Arturi lood“). Arutlevate kirjutiste asemel on rõhk kirjeldavatel lugudel. Arvutit õppetöös ei kasutata. Ametlike kirjade vormistamist harjutatakse paberil, mitte e-keskkonnas.

Vastavalt põhikooli riikliku õppekava § 15 Õppe ja kasvatuse korralduse alustest (7): Kooli hoolekogu nõusolekul võib põhikool oma tegevuses juhinduda Steineri-Waldorfi hariduse Euroopa Nõukogu (*European Council for Steiner Waldorf Education*) kinnitatud põhimõtetest ja püüdlustest ning korraldada sellest tulenevalt õpet viisil, kus riikliku õppekava I ja II kooliastme õpitulemusi ei taotleta vastava kooliastme lõpuks.

III kooliaste

Juhtmotiivid

Puberteedieas noored on sisemiselt äärmiselt tundlikud. Maailma poole suunatud suletud või robustse võitu hoiak on nii mask kui kaitse, mida sisemine ümberehitus sel ajal vajab. Kui klassiõpetaja on eelnenud aastail loonud õpilastega usaldusliku suhte, toetab see noori ka puberteediea kriisis. On oluline, et põhitundide rütmilises osas ei unustataks luulet kogu tema mitmekesisuses, kuni kaasajani välja. Vormiliselt on tegu endiselt ühisretsitatsiooniga, milles sisust ja kompositsioonist lähtuvalt üha enam domineerivad individuaalselt esitatud värssid/repliigid/salmid. Ühistöö tulemust esitletakse kuupeol.

Murdeas otsitakse tõde ja ideaale. Emakeele õpetuse ülesanne on toetada noorte ideaale ja võimaldada samaaegselt reaalsuses orienteerumist. Puberteediea hingelise ebastabiilsuse kõrval käsitleb keeleõpetus midagi kindlat ja objektiivset – grammatikat. Jutustamisainena käsitleb klassiõpetaja 7. klassis lugusid maailma rahvaste elust-olust, maadeavastustest ja leiutistest, biograafiaid.

Üks suuremaid klassi ühisprojekte kolmandal kooliastmel on 8. klassi näidend. Aineks on draamakirjanduse klassika, eesmärgiks etenduse väljatoomine. Projekti võib kaasata nii käsitöö (kostüümid), puidutöö (rekvisiidid) kui kunstained (lavakujundus, muusika).

Noorte jõudmisega 9. klassi lõpeb kaheksa-aastane orienteerumine klassiõpetaja isiksusele. Tema asemele tulevad nüüd aineõpetajad, kelle ainekäsitus ja materjali sisu arvestavad noore inimese vanusega. Ärkav mõtlemisjõud ja otsustusvõime saavad mõistuse ja loogika tugevdatud koolituse läbi nüüd paraja koormuse.

9. klassi eesti keele ja kirjanduse perioodides käsitletakse aineid, teemasid ja motiive, mis tugevdavad ning jaatavad noorte ärkavaid idealistlikke jõude. Õpilastele esitatakse olemasolevat ja näiliselt lahendamatu maailma vastandlikkust, mis võib olla nii traagiline kui koomiline. Selles väljenduvad naer ja nutt, huumor ja traagika, vastandite pingeväli. Teadlik ümberkäimine kirjutatud ja loetud sõnaga peab andma noore inimese spontaanselt ja impulsiiv-subjektiivsele tundeelule suuna ning kaasa aitama maailma mõistmisele.

Lisaks praktilisele tegelemisele luule ja ilukirjandusega toimub perioodide vältel ka oma keele väljaarendamine ja hooldamine. Korratakse ja kinnistatakse grammatikat, võimalusel seoses võõrkeeleeõpetusega ja arvestades ortograafiat ning interpunktsiooni, samuti diferentseeritud väljendusoskust sõnakasutuses ja süntaksis. Subjektiivselt jutustavat, objektiivselt kirjeldavat ning üldiselt arutlevat kirjandivormi harjutatakse võrdselt (sisukokkuvõtte, tekstide ja õppevestluste kokkuvõtted, protokollid, pildi- ja katsekirjeldused, ümberjutustused, meeoleolupildid). Võib ümber teha kirjanduslikke eeskujusid. Stiilitunnet arendatakse tekste võrreldes ja luues. On hea, kui üks klass kolmandal kooliastmel toimetab kooli ajalehte.

Teemakeskne vestlus, dialoog ja mõttevahetus tundides annavad üha enam tooni. Periood- ja aineõppe tundide võimalike töövormide hulka kuuluvad mitmesugused individuaalse töö vormid koos tulemuste esitlemisega.

7. klass

Õpitulemused

7. klassi lõpetaja:

- oskab rakendada häälikuõigekirja reegleid, õigesti kasutada suurt ja väikest algustähte, sõnu kokku ja lahku kirjutada;
- oskab õigesti kasutada käändeid ning pöörd sõna käändelisi ja pöördelisi vorme;
- oskab kirjavahemärgistada koondlauset;
- oskab kõnelemisel ja kirjutamisel valida sobivaid keelevahendeid vastavalt suhtluseesmärkidele;
- oskab leida õigekeelsussõnaraamatust vajalikku teavet sõnade tähenduse, õigekirjutuse, vormimoodustuse, kasutusvaldkonna kohta;
- tunneb ära kõneviise ja tegumood;
- tunneb kokku- ja lahkukirjutamise reegleid;
- omab ülevaadet teabetekstidest.

Õppesisu

Õigekeelsus

Pöörd sõna ja pöörd sõnavormistik: ajad, kõneviisid, tegumood, jaatav ja eitav kõne.

Pöörd sõna kokku- ja lahkukirjutamine.

Tüve muutused ja astmevaheldused nii käänd- kui pöörd sõnades, soovitatavad i-mitmuse vor-

mid.

Omadussõna võrdlusastmed, i-ülivõrde vormid.

Kõneviisid (kindel, käskiv, tingiv, kaudne), tegumood.

Omadussõna kokku- ja lahkukirjutamine.

Muutumatute sõnade (määrsõna, kaassõna) kokku- ja lahkukirjutamine.

Ortograafia põhireeglid, sh kaashäälikuühendi põhireegel ja erandreeglid.

ÕS ja selle käsitlemine.

Võõrsõnad.

Tekstiõpetus

Suuline tekst elavas esituses, kuulamine, ümberjutustamine.

Proosa-, luule-, draamateksti kuulamine, lugemine, esitamine.

Teabetekst: ülevaade, kokkuvõte, ideeskeem, teabeteksti eesmärk ja eripära.

Lugu, kirjeldus, referaat.

Kirjutamine tugisõnade, kava abil ja loovtöödena.

Omalooming.

Teksti vastavus teemale ja eesmärgile.

Teksti kompositsioon: sissejuhatus, teemaarendus, lõpetus, teksti vormistus, esitus.

Jutustuse, muinasjutu, muistendi ülesehituslik omapära, võrdlemine, kirjutamine.

Kirjandus

Rahvaluule liigid: regivärss, naljand, anekdoot, pajatus, muistend, muinasjutt.

Eepika: ajalooline jutustus, memuaarid, reisikiri.

Lüürika: ballaad.

Mõisted: lüürika, eepika, draama; nendega seotult käsitletavad mõisted.

Lektüür: ilukirjandus võimalikult laias žanrivalikus, et tekiks mõistmine eripärasuse suhtes.

Lõiming teiste ainetega

Jutustava, kirjeldava, iseloomustava, võrdleva teksti kirjutamist kava abil arendatakse kõigi ainete (näiteks: ajalugu, geograafia, bioloogia, füüsika jt) tundides. Teabetekstide koostamise harjutamine ajaloo, geograafias, bioloogias, füüsikas. Teemakohase materjali leidmine teatmeteostest, raamatukogust on kasutusel kõigis ainetes. Sõnaraamatute, ÕS-i kasutamine keeletundides.

8. klass

Õpitulemused

- oskab rakendada häälikuõigekirja reegleid;
- omab ülevaadet lauseehitusest;
- oskab kirjavahemärgistada koondlauset; rind- ja põimlauset (v.a keerulised segaliitlauseid); lihtsamat lauselühendit; otse- ja kaudkõnet;
- oskab kasutada lisandit;
- oskab analüüsida meediatekste;
- oskab teksti liigendada;
- oskab eristada fakti ja arvamust;
- oskab kirjutada lugu, kirjeldust, lihtsamat arutlust; uudist; avaldust, elulookirjeldust, referaati;
- oskab koostada kõnet või lühiettekannet ning seda esitada;
- oskab lühidalt tutvustada 2–3 pikemat proosa- või draamateost, määratleda teemat, iseloomustada nende tegelasi, teose üle arutleda;
- oskab interpreteerida ja esitada luuletust.

Õppesisu

Õigekeelsus

Lause tähendusosad ja lauseliikmed.

Lihtlause, koondlause.

Liitlause: rind- ja põimlause.

Lauselühend, selle kasutamine sõnastuse rikastamisel.

Lisandi kasutamine.

Ülevaade kirjavahemärkide kasutamisest erinevates lausetüüpides.

Otse- ja kaudkõne, kirjavahemärkide kasutamine.

Sõnavara: sünonüümid, homonüümid, antonüümid, paronüümid, termin ja mõiste.

Sõnavormide tüvi, liide, tunnuse lõpp.

Olulisemad keelekäsiraamatud.

Ortograafia põhireeglid (etteütllused).

Võõrsõnade õigekirjutus.

Tekstiõpetus

Suuline tekst elavas ettekandes, kuulamine, ümberjutustamine.

Biograafiad. Õpetaja jutustusena; kodulektüürina, kokkuvõttena klassikaaslastele jutustamiseks.

Draamatekst. Draamateksti liigendus: vaatus, stseen, dialoog, repliik.

Stiiliõpetus. Suulise ja kirjaliku eneseväljenduse eripära, stiili ja sõnavara erinevused.

Tarbetekst: avaldus, elulookirjeldus, seletuskiri, protokoll, referaat.

Jutustava, kirjeldava, võrdleva teksti koostamine (integreeritult ajaloo ja loodusainetega).

Kõne, lühiettekanne. Diktsioon, kõne selgus.

Kõne esitamine.

Meediatekst: juhtkiri, intervjuu, reportaaž, arvamus, tele- ja raadiotekstid, veebilehekülg, meediateksti vastavus teemale ja eesmärgile. Arvamuse ja fakti eristamine. Eetikaküsimused meedias.

Omalooming.

Jutustava kirjandi kompositsioon: sissejuhatuse, teemaarenduse, lõpetuse, vormistuse.

Infotöö raamatukogus.

Kirjandus

Paikkonna kirjanduse ja kultuuriloo tuntumad esindajad.

Eepika võimalikult laias žanrivalikus: müüt, legend, eepos; romaan, novell, miniatuur.

Žanrimääratlus.

Romantism, realism.

Draamatika: tragöödia, komöödia, draama.

Lüürika: vabavärss, sonett. Värsimõõt.

Mõisted: komöödia, tragöödia, draama; eepika, lüürika.

Kõnekujundid: epiteet, isikustamine, metafoor, võrdlus, kordus.

Lektüür: ilukirjandus laias žanrivalikus.

Projektitöö

Klassinäidend.

Lõiming teiste ainetega

Teksti kirjutamist harjutatakse kõigi ainete (näiteks: ajalugu, geograafia, bioloogia, füüsika jt) ainevihikutes. Draamažanrite tundmaõppimine eesti keele epohhis on aluseks klassinäidendi lavastamisel.

9. klass

Õpitulemused

- oskab rakendada häälikuõigekirja reegleid, õigesti kasutada suurt ja väikest algustähte, sõnu kokku ja lahku kirjutada;
- oskab õigesti kasutada käändeid ning pöörd sõna käändelisi ja pöördelisi vorme;
- oskab kirjavahemärgistada koondlauset; rind- ja põimlauset (v.a keerulised segaliitlauseid); lihtsamat lauselühendit; otse- ja kaudkõnet;
- oskab levinumaid eestikeelseid lühendeid tekstis lugeda ja kirjas kasutada;
- tunneb üldjoontes eesti keele grammatilist ehitust;
- oskab kõnelemisel ja kirjutamisel valida sobivaid keelevahendeid vastavalt suhtlus-eesmärkidele;
- oskab leida õigekeelsussõnaraamatust vajalikku teavet sõnade tähenduse, õigekirjutuse, vormimoodustuse, kasutusvaldkonna kohta;
- oskab leida kuuldust ja loetust olulist teavet, tuua välja probleeme, teha kokkuvõtet;
- oskab teksti liigendada;
- teab eri liiki tekstide eripära ja eesmärgi;
- oskab eristada põhilisi ajakirjandusžanreid: uudis, juhtkiri, arvamus, kuulutus, reklaam;
- oskab eristada fakti ja arvamust;
- oskab kirjutada lugu, kirjeldust, lihtsamat arutlust; uudist; avaldust, elulookirjeldust, referaati;
- oskab koostada kõnet või lühiettekannet ning seda esitada;
- oskab suuliselt ja kirjalikus suhtlemises arvestada partneri iga, tutvusastet, olukorra ametlikkust;
- teab kirjanduse põhimõisteid: eepika, lüürika, draamatika; eepos, jutustus, romaan, luuletus, näidend; komöödia, tragöödia, draama; teema, karakter, dialoog; kompositsioon, stiil;
- teab rahvaluule liike, oskab eristada rahvaluulet ilukirjandusest;
- teab romantismi ja realismi mõistet, nende tunnuseid ning tuntumaid esindajaid;
- teab tuntumaid eesti ja väliskirjanikke, on lugenud vähemalt 12 ilukirjandusteost;
- oskab lühidalt tutvustada 2–3 pikemat proosa- või draamateost, määratleda teemat, iseloomustada nende tegelasi, teose üle arutleda;
- oskab interpreteerida ja esitada luuletust;
- tunneb tekstist ära olulisemad kujundid: algriimi, võrdluse, isikustamise, metafoori, korduse;
- teab paikkonna kirjanduse ja kultuuriloo tuntumaid esindajaid, oskab nendest rääkida.

Õppesisu

Õigekeelsus

Kirjakeel ja kõnekeel, murre.

Ülevaade keele muutumisest ja arenemisest.

Grammatika ülevaade.

Sõnade lahku- ja kokkukirjutamine olenevalt tähenduse- ja vormipõhimõttest.

Käänamise veakriitilised reksioonid.

Ortograafia põhireeglid.

Võõrsõnade õigekirjutuse põhilised erijooned.

Suur ja väike algustäht asutuste, ettevõtete, organisatsioonide nimedes ja nimetustes.

Kirjavahemärgid.

Lühendid ja lühendamise.

Sõnavara: antonüümid, sünonüümid, homonüümid.

Tekstiõpetus

Ilukirjanduslikud näidistekstid.

Funktsionaalstiilid.

Lausete seostamine lõiguks, tekstiks.

Kirjaliku eneseväljenduse sõnavara ja stiili eripära arvestamine.

Referaadi kirjutamine: teemakohase info kogumine, süstematiseerimine, refereerimine, allikatele viitamine, allikaloetelu koostamine, sõnastus, vormistamine (integreeritult ajaloo ja loodusõpetusega).

Kõne, lühiettekanne, diskussioon. Oma arvamuse esitamine ja põhjendamine.

Kunstiteoste meeleoludest ja kujunditest kõnelemine (integreeritult kunstiajaloo).

Teksti analüüsimine ja tõlgendamine, oma arvamuse esitamine.

Tarbe-, teabe-, meediatekstide koostamine ja vormistamine. Elulookirjeldus.

Jutustava, kirjeldava, arutleva teksti kirjutamine.

Tarbekirjade koostamine (volitus, seletuskiri, elulookirjeldus jm.).

Kirjandus

Kirjandusvoolud ja -žanrid. Žanri määratlus.

Eesti ja Euroopa kirjandusloo tuntumad esindajad, kirjanduslikud näited.

Realism ja romantism, nende tunnused ja tuntumad esindajad eesti ja väliskirjanduses.

Huumor kirjanduses.

Filmistsenaarium.

Mõisted: kirjandusvool, žanr; lüürika, eepika ja draama ning nendega seostuvad mõisted.

Lektüür: ilukirjandus laias žanrivalikus.

Lõiming teiste ainetega

Eesti keele ja kirjandustundides arendatakse suulist ja kirjalikku väljendus- ning suhtlusoskust, õpitakse mõistma eri liike tekste, arendatakse oma sõnavara. Õpitakse kirjutama arvamust, referaati, juhendit jms, kasutatakse allikaid ja viiteid.

Võõrkeelte grammatikat tundma õppides on toeks emakeelsed keelemõisted ja võõrsõnad.

Väliskirjanduse autorite ja teostega tutvumine tekitab huvi võõrkeelte õppimise vastu.

Arvsõnade õigekirja õppimine toetab korrektse matemaatilise kirjaoskuse omandamist.

Loodusainete tekstide mõistmine eeldab head lugemisoskust ja tekstitööd (kohanimede, objektide jms õigekiri).

Ilukirjanduslike teoste lugemine toetab maailmapildi kujunemist, ajaloosündmuste mõistmist.

Peetakse tähtsaks väärtusi ja kõlblust, suhteid kodus ja koolis ning kultuurilist mitmekesisust.

Keeletundides arvestatakse õigekirjanormide kasutamist riikide, ühenduste, organisatsioonide, isikute nimetustes.

Kunstiainete õpetamist toetab eeskätt kirjanduse kui kunstiaine õppimine.

Kirjanduse ja muusikaõpetuse ühisosa on (rahva)laul, selle tekst ja esitamine, mis eeldab aineõpetajate koostööd.

Erinevused riiklikust õppekavast

Eesti keele ja kirjanduse ainekava vastab riiklikule õppekavale.

DRAAMAÕPETUS

III kooliaste

Juhtmotiivid

I ja II kooliastmel on draamaõpetuse elemendid olemas nii õppemetoodikas kui erinevate ainetunde tundides: suhtlemis- ja rollimängud, kirjeldavast pildist lähtuv mäng, luulelugude esitamine koos lavastuslike elementidega, lühinäidendid ema- ja võõrkeeltes, ühisretsitatsioonid koos individuaalse osa suurenemisega vanuseastmeti jne.

Murdeas, mil õpilane otsib uut suhet iseenda ja maailmaga, on kohane tegeleda põhjalikumalt draamaõpetusega. Draamaharjutused võimaldavad kogeda senisest erinevaid eneseavaldusi, näha nii ennast kui kaaslasi uues valguses, õppida märkama erinevaid inimtüüpe enda ümber. Draamatunnid ja töö konkreetse näidendiga aitavad sageli normaliseerida olukorda klassides, kus on omavahelisi suhtlemisprobleeme.

8. klassi draamatundides tegeletakse aasta jooksul põhjalikumalt erinevate eneseväljendusvahenditega. Kevadel leiab aasta jooksul õpitu koha klassinäidendis. Sellest saab kooliaasta suurprojekt, mis koos lavakujunduse, helitausta ja kostüümide kavandamise ning valmistamisega hõlmab emakeele ja kirjanduse, tööõpetuse ning muusikaõpetuse tunde. Lavastust etendatakse kevadel koolirahvale ja lapsevanematele.

8. klass

Õpitulemused

Draamaõpetuse algkursuse läbinud õpilane:

- on omandanud loovtegevuse, eneseväljenduse ja avaliku esinemise kogemusi;
- tunnetab oma loomingulisi võimeid ning oskab ja julgeb soovi korral end draama-alastes tegevustes väljendada;
- on omandanud koostöö kogemusi läbi tervikliku protsessi;
- tunneb huvi ja külastab meelsasti erinevates žanrites teatrietendusi;
- on võimeline objektiivselt analüüsima nähtud etendusi, andma oma hinnangut ning oma arvamust põhjendama;
- on tutvunud draamakunsti algõpetuse ja põhiteadmistega;
- on omandanud kogemusi erinevates žanrites draamaharjutustes- või etendustes osaledes.

Õppesisu ja -tegevused

Kõne: selge kõne (keskendumine diktsioonile), ilmikas kõne (keskendumine hääle dünaamikale), lavakõne koos žestidega. Töö tekstiga: selge diktsiooniga lugemine, teksti analüüs, teksti lugemine erinevates karakterites. Sõnamängud. Lühikuuldemäng – lavastamine ja esitamine gruppitööna.

Liikumine: keskendumine liikumiskiirusele, keskendumine ruumile, keskendumine oma kehale, keskendumine kujutluspildile, keskendumine erinevatele karakteritele.

Improviseerimine. Sõnalised improviseeritud lühistseenid etteantud teemal. Improviseeritud lühistseenid pildi järgi. Lühistseenid pantomiimina. Sõnamängud: sõnade loomine, riimimine, väljamõeldud keel.

Etenduste külastamine, vestlused etenduste teemal.

Töö klassinäidendiga: näidendi valimine, teksti analüüs, tegelaskujude analüüs, rolli loomine,

lavakujundus, muusikaline kujundus, rekvisiidid ja kostüümid.

Lõiming teiste ainetega

Draamaõpetusega saab lõimida mitmeid õppeaineid: eesti keelt ja kirjandust, ajalugu, puidu- ja käsitööd, kunsti- ja muusikaõpetust, liikumist.

Eesti keele ja kirjanduse tundides tutvutakse erinevate draamažanridega, leitakse ühiselt klassile sobiv näidend.

Muusikatundides luuakse näidendile sobiv muusikaline kujundus. Käsi- ja puidutöös ning kunstitunnis toimub vajalike rekvisiitide, kostüümide ja dekoratsioonide valmistamine.

Vajadusel rakendatakse liikumistunnis omandatud tantsusamme.

KEEL JA KIRJANDUS GÜMNAASIUMIS

Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Gümnaasiumi lõpetaja:

- väljendub selgelt, eesmärgipäraselt ja üldkirjakeele normidele vastavalt nii suulises kui ka kirjalikus suhtluses;
- arutleb loetud, vaadatud või kuulatud teksti põhjal teemakohaselt ja põhjendatult;
- teab tekstide ülesehituse põhimõtteid, koostab eri liiki tekste, kasutades alustekstidena nii teabe- ja ilukirjandustekste kui ka teisi allikaid neid kriitiliselt hinnates;
- hindab kriitiliselt meedia- jm avalikke tekste, tunneb ära tekstide mõjutusvahendid;
- mõistab kirjanduse ühiskondlikku, ajaloolist ja kultuurilist tähtsust;
- väärtustab kirjanikku kui loojat ning kirjandust kui tunde- ja kogemusmaailma rikastajat, kujutlus- ja mõttemaailma arendajat;
- teab eesti, vene ja väliskirjanduse olulisemaid autoreid ja kirjandusteoseid, seostab neid ajajärgu ja kultuurikontekstiga;
- tunneb tähtsamaid kirjandusvoole ja -žanre, eristab kirjandusteksti poeetilisi võtteid ja peamisi kujundeid;
- analüüsib ja tõlgendab eri liiki kirjandusteoseid.

Ainevaldkonna kirjeldus

Ainevaldkonda kuuluvad järgmised õppeained:

- eesti keel,
- kirjandus,
- draamaõpetus,
- kõnekujundus.

Tartu Waldorfgümnaasiumi eesti keele ainekavas on 6 ja kirjanduse ainekavas 6 kohustusliku kursust. Eesti keele kohustuslikud kursused on „Keel ja ühiskond”, „Meedia ja mõjutamine”, „Teksti keel ja stiil”, „Praktiline eesti keel I”, „Praktiline eesti keel II” ja „Praktiline eesti keel III”.

Kohustuslikud kirjanduskursused on „Kirjandusteose analüüs ja tõlgendamine”, „Kirjandus antiigist 19. sajandini”, „Kirjanduse põhiliigid ja -žanrid”, „20. sajandi kirjandus”, „Uuem kirjandus”, „Kirjandus ja müüt”.

Eesti keele ainekavas on kolm keeleteadmiste kursust ja kolm praktilist kursust. Keeleteadmised loovad teoreetilise ja metakognitiivse aluse praktilise keeleoskuse arendamisele. Seetõttu järgneb igale keeleteadmiste kursusele praktilise keele kursus ja on sellega lõimitud. Neid kursusi võib õpetada ka paralleelselt. Praktilise keele kursuses kasutatakse kõnearendus-, lugemis-, kuulamis- ja kirjutamisteedena keeleteadmiste kursuses käsitletud teemasid ja õppekava läbivaid teemasid, samuti paralleelselt õpitavas kirjanduskursuses käsitletavaid teemasid. Praktilise keele kursused on keskendatud õpilase suulise ning kirjaliku suhtluse, arutlus- ja väljendusoskuse arendamisele; eri liiki tekstide, sh meediatekstide mõistmise süvendamisele, eri liiki tekstide koostamise, selleks vajaliku teabe hankimise ja kasutamise praktiliste oskuste kujunemisele. Õigekirja ja õigekeelsusküsimusi korratakse kõigi kursuste vältel vastavalt vajadusele.

Kirjanduse ainekava on teksti- ja lugejakeskne. Suurt tähelepanu pööratakse ilukirjandusteose kui terviku mõistmisele, tekstide analüüsimisele ja tõlgendamisele, kirjanduse kujundlikule

keelele ja poetikale. Esimeses ja kolmandas kursuses keskendutakse kirjanduse metakeele tundmaõppimisele ning eri liiki ja žanris kirjandusteoste analüüsile ja tõlgendamisele erinevatest aspektidest. Omandatud teadmisi kirjanduse metakeelest ja analüüsivõimalustest rakendatakse uuema kirjanduse kursuses ja kahes ülevaatlukumas kursuses, mis hõlmavad maailma-kirjanduse kultuuriepohhe, kirjandusvoole, žanre ja mõisteid, olulisemaid autoreid ja teoseid, samuti müüdikursuses, mis käsitleb kultuuris tuntud müütide ja arhetüüpsete tegelastega seotud motiivide esinemist kirjanduses. Eesti kirjandus on lõimitud kõigisse kursustesse. Lõimimist teatrikunstiga võimaldab draamakursus.

Keele- ja kirjanduskursusi seob tegelemine tekstidega: teksti mõistmine ja tõlgendamine, keeleliste ja stiililiste väljendusvahendite eritlemine ja analüüs ning võimalust mööda ühiste tekstide alusel kirjutamine. Kirjanduskursustes on analüüsi- ja tõlgendusobjektiks ning kirjutamise alustekstiks valdavalt ilukirjandustekst.

Kõnekujunduse kursus eelneb üldjuhul draamakursusele ja selle eesmärk on teadvustada kõneprotsessi ning kõneharjutuste varal jõuda kunstilises kõnes suurema selguse, ekspressiivsuse, autentsuse ja vabaduseni.

Draamakursuse käigus õpitakse selgeks ja esitatakse kogu koolile üks Shakespeare'i näidend. Õpilased tegelevad dramaturgia, muusika, plakatite, kostüümide ning lavakujundusega. Näidendil on väga suur tähtsus klassi sotsiaalsel ühendamisel. Näidendit õppides ja esitades tunnetab klass ühiseid võimalusi – igäihe vastutust kõigi (klassi) ees. Kogetakse, et kõigi ühine pingutus eesmärgi nimel annab paremaid tulemusi kui lihtsalt kõigi võimed kokkuliidetuna.

Üldpädevuste kujundamine

Peamised ainevaldkonnas taotletavad üldpädevused on keelepädevus ja kunstiline pädevus. Viimane hõlmab kirjandus- ja teatrilast pädevust. Kirjanduspädevust kujundatakse kohustuslike kursustega, teatrilast pädevust draamakursuse kaudu. Nende kursuste õpe toetab ja süvendab kirjanduspädevuse omandamist ja kunstipädevuse kujunemist tervikuna. Olenevalt keele- ja kirjandusõpetuse eripärast toetatakse ka teiste üldpädevuste kujunemist.

Väärtuspädevuse kujundamisel on oluline koht nii keele kui ka kirjanduse ainekavades. Keeleõpetus väärtustab funktsionaalset kirjaoskust, õigekeelsust ja sobivate keelevahendite valikut suulises ja kirjalikus suhtluses teiste inimestega, suhtlusoskust, samuti teadlikku kriitilist suhtumist teabeallikatesse, sh meediasse. Keeleõpetus rõhutab ka vaimseid väärtusi: emakeele eripära ja arenguloo tundmist, murdekeeli kui keele rikkust, keele eri kasutusvaldkondade tundmist.

Nii keele- kui ka kirjandusõpetus väärtustab ja suunab õpilast märkama keelekasutuse esteetilist külge, keeleõpetus erinevate stiilide eritlemisel, kirjandusõpetus kirjandusteoste kujundliku keele analüüsimisel. Kirjanduse kujutusobjektiks on inimene tema suhetes teiste inimestega ning toimetulek ühiskonnas. Kirjandusteoste lugemisel ja analüüsimisel puutub õpilane kokku nii üldinimlike kõlbeliste väärtuste, teoses kajastatud ajajärgu sotsiaalsete väärtuste kui ka kultuuriväärtustega. See protsess kujundab õpilasel kõlbelisi väärtusi, sotsiaalseid hoiakuid ning tõekspidamisi, aga ka suhtumist kirjandusse kui kunstiloomingusse ja kirjanikku kui loojasse, kultuuriidentiteeti ja lugupidavat suhtumist oma ning teiste rahvaste kirjandusse ja kultuuri laiemalt. Eri ajastuid ja ühiskonnaelu kajastavate teoste lugemine ning tõlgendamine, neis käsitletud probleemide ja väärtussuhtumiste seostamine nüüdisajaga toetab ka sotsiaalse pädevuse kujunemist. Keele- ja kirjandusõpetus arendavad ka olulisi õpioskusi: eri liiki tekstide analüüsi ja mõtestamist, fakti ja arvamuse eristamist, eri allikatest teabe hankimist ja selle

kriitilist kasutamist, eri liiki tekstide koostamist; oma arvamuse kujundamist ja sõnastamist.

Läbivad teemad

Ainevaldkonna õppeainete eesmärgiseade, õpitulemuste ning õppesisu kavandamisel on õppekava läbivaid teemasid silmas peetud erineval määral, olenevalt õppeaine spetsiifikast ja seostest ühe või teise läbiva teemaga.

Läbiva teema „Elukestev õpe ja karjääri planeerimine” eesmärgiseadega on kooskõlas järgmised ainevaldkonnas taotletavad pädevused: eri liiki tekstide lugemise, tõlgendamise ja koostamise oskus, korrektne suuline ja kirjalik väljendusoskus, arutlus- ja suhtlusoskus. Valdkonnas arendatakse ka õpilaste suutlikkust oma arvamust kujundada ja väljendada, koostööd teha ning probleeme lahendada. Õppetegevus võimaldab õpilasel märgata oma ainespetsiifilisi kalduvusi ning arendada loomevõimeid.

Läbiv teema „Teabekeskond” on ainevaldkonna õppeainetes tähtsal kohal. Oskuste kujundamine teabekeskonna vahendite kasutamiseks toimub praktilises tegevuses, mis hõlmab eri allikatest (sh internetist) teabe hankimist, selle kriitilist hindamist ning kasutamist nii õppe-teemakohaste teadmiste laiendamiseks kui ka tekstiloomes.

Läbivad teemad „Väärtused ja kõlblus” ning „Kultuuriline identiteet” on ainevaldkonna õppeainetele eriomased teemad, mida käsitletakse läbivalt ilukirjandust ning kultuuriteemalisi teabetekste lugedes ja analüüsides, nende üle arutledes ning nende põhjal kirjutades.

Läbivate teemade „Keskkond ja jätkusuutlik areng” ning „Tervis ja ohutus” käsitus taotleb õpilase kujunemist sotsiaalselt aktiivseks, keskkonnateadlikuks, vastutustundlikuks ning tervist ja turvalisust väärtustavaks inimeseks. Ainevaldkonna õppeainetes, eeskätt praktilise keele kursustes toetatakse neid arengusuundumusi teemakohaste tekstide, sh meediatekstide valiku ja analüüsi ning neis tõstatatud probleemide üle arutlemisega suulises ja kirjalikus vormis.

EESTI KEEL

Õpitulemused

Gümnaasiumi lõpetaja:

- väljendab ennast nii suulises kui ka kirjalikus suhtluses selgelt, eesmärgipäraselt ja sobivalt ning üldkirjakeele normide järgi;
- valib suhtluskanaleid ning väljendusvahendeid sobivalt, lähtudes funktsionaalsetest, eetilistest ja esteetilisest kaalutlustest;
- oskab oma tekstide loomiseks leida, kriitiliselt hinnata ja kasutada eri laadi teabe allikaid;
- teab tekstide ülesehituse põhimõtteid ja iseärasusi, oskab luua ning analüüsida eri liiki suulisi ja kirjalikke tekste;
- kõneleb ja kirjutab asjakohastele tekstidele reageerides ning nende toetudes;
- analüüsib ja hindab kriitiliselt meedia- jm avalikke tekste ning tunneb tekstide mõjuvõimeid;
- oskab oma keelekasutuse parandamiseks kasutada keeleinfo allikaid.

Juhtmotiivid

Eesti keele kui õppeaine sisu jaguneb kaheks seotud, kuid tunnetuslikult erinevaks valdkonnaks: keelealasteks teadmisteks ning praktiliseks keeleoskuseks. Keelealaste teadmistega luuakse teoreetiline ja metakognitiivne alus praktilise keeleoskuse arendamisele. Ühtlasi avar-

davad teadmised keelest, selle kasutusest ja toimimisest õppimise, töö, isikliku ning avaliku elu valdkonnas õpilaste maailmapilti, andes ülevaate tekstide osast inimese ja ühiskonna toimingutes.

Hea keeleoskus on iga inimese jaoks ühiskonnas eduka toimimise vältimatu eeldus. Seetõttu on praktilise keeleoskuse arendamine eesti keele kui õppeaine keskne osa, mida toetab keeleteadmiste omandamine.

Praktiline eesti keele oskus tähendab kirjakeele valdamist teksti vastuvõtu ja loomise oskuste lugemise, kirjutamise, kõnelemise ja kuulamise ning neid siduva vahenduoskuse koostoimes. Lugemisoskuse arendamise laiem eesmärk on kujundada kriitilist teabekasutajat. Kirjutamisoskust arendatakse erineva eesmärgi ja ülesehitusega tekstide loomise kaudu. Selle oluline osa on võime siduda oma tekstiga teistest tekstidest saadud infot ning arvestada, viidata, tsiteerida ja refereerida teisi tekste, s.o kirjutada alustekstide põhjal. Kirjutamispädevuse vältimatu eeldus ja komponent on hea ning toimiv õigekirjaoskus. Kõnelemisoskus tähendab nii oskust esineda kui ka võimet valida suhtlusolukorrast ning vestluspartnerist lähtuvalt sobiv toon ja stiil, samuti võimet suhtlust või teemat alustada, arendada ning tõrjuda. Kuulamisoskuse arendamise eesmärk on mõista vestluspartnerit ja esinejat, tunda suulistes meediakanalites ära faktiinfo ja arvamus ning mõjutamine ja manipuleerimine; olla valmis esitama täpsustavaid küsimusi ning vastuväiteid.

Hindamine

Hindamisel lähtutakse vastavatest gümnaasiumi riikliku õppekava üldosa sätetest ja Tartu Waldorfgümnaasiumi hindamisjuhendist.

Õpitulemusi hinnatakse iga kursuse lõpus sõnaliste hinnangute ning iga kursuse jooksul ja lõpus ka numbriliste hinnetega. Iga kursuse alguses antakse õpilasele teada, mida ja millal hinnatakse, ning mis on hindamiskriteeriumid. Õpilase teadmisi ja oskusi hinnatakse suuliste vastuste (esituste), kirjalike ja/või praktiliste tööde ning praktiliste tegevuste alusel. Õpilane saab tööprotsessi jooksul suulist ja kirjalikku tagasisidet, mille alusel oma tööd parendada.

Praktilise eesti keele kursustes kasutatakse teiste eesti keele kursuste ja kirjanduskursuste sisulisi teemasid praktilise keeleoskuse arendamiseks. Seetõttu võib praktilise eesti keele tundides tehtud tööde tulemusi, mis näitavad kirjanduskursuste või teiste eesti keele kursuste õpitulemuste saavutatust, hinnata ja arvestada vastavate kursuste osalise sooritusena. Samuti võib kirjanduskursustes ja teistes eesti keele kursustes tehtud tööde praktilise eesti keele kursuse õpieesmärkidele suunatud tegevusi hinnata ja arvestada praktilise eesti keele kursuse osalise sooritusena.

Kursused

I „Keel ja ühiskond“

Õpitulemused

Kursuse lõpetamisel õpilane:

- 1) mõistab keele rolli, funktsioone ja tähendust ühiskonnas;
- 2) tunneb eesti keele erijooni teiste keeltega võrreldes;
- 3) mõistab allkeelte ja keele varieerumise olemust;
- 4) tunneb suulise ja kirjaliku keele norme ning etiketti;
- 5) oskab eakohasel tasemel analüüsida ajastuomaseid keelenähtusi.

Õppesisu

Keele ülesanded: infovahetus, suhteloom, identiteedi väljendamine, maailmapildi kujundamine. Keel kui märgisüsteem. Teised märgisüsteemid. Graafilised üldistused (joonised, tabelid, skeemid). Pildikeel. Märgisüsteemide ühendamine tekstis. Kunst ja keel.

Eesti keel ja teised keeled. Eri tüüpi keeled. Eesti keele eripära teiste keelte kõrval. Häälikusüsteem, astmevaheldus, muutevormistik, lausetüübid ja sõnajärg, totaalsus ja partsiaalsus lauseehituses (täis- ja osaalus, täis- ja osasihitis, täis- ja osaõeldistäide), eesti sõnamoodustuse erijooni.

Eesti keel võrdluses soome keele ja teiste soome-ugri keeltega; Euroopa ja maailma keeled (valikuliselt). Keelekontaktid. Saksa, vene, inglise ja soome keele mõju eesti keelele. Keele varieerumine ja muutumine.

Tänapäevase kirjakeele kujunemine. Kirjakeel ja kõnekeel. Murdekeel ja kodumurre. Kirjakeele norm. Keeleline etikett. Keelekasutuse valdkonnad ja sotsiaalarühmade erikeeled. Släng. Aktsent. Eesti mitmekultuurilise ja mitmekeelse maana. Keeleline tolerantsus. Eesti keelepoliitika. Eesti keele kasutusvaldkonnad ja arendus: keeletehnoloogia, terminoloogia ja oskuskeel, ilukirjandus, tõlkekultuur. Eesti keele staatus ja tulevik.

II „Meedia ja mõjutamine“

Õpitulemused

Kursuse lõpetamisel õpilane:

- 1) tunneb meediakanaleid, trükimeedia, raadio, televisiooni ja elektroonilise meedia erijooni ning olulisi tekstiliike;
- 2) teab teksti üldtunnuseid ning eri tekstide vastuvõtu iseärasusi;
- 3) on teadlik meediateksti vastuvõtu eripärast ja selle põhjustest;
- 4) on omandanud tekstianalüüsi põhivõtted; analüüsib verbaalset teksti visuaalses ja audiovisuaalses kontekstis;
- 5) tajub teksti autori eesmärgi ning motiive; leiab viiteid ja vihjeid teistele tekstidele, tõlgendab teksti seostuvate tekstide kontekstis;
- 6) eristab fakti arvamusest ning usaldusväärset infot küsitavast;
- 7) tunneb meediatekstis ära argumendid ja põhilised mõjutamisvõtted;
- 8) analüüsib kriitiliselt reklaami ning arutleb reklaami ja mainekujunduse teemadel;
- 9) oskab väljendada oma seisukohta loetu ja kuuldu kohta ning valida selleks sobivaid keelevahendeid.

Õppesisu

Teksti üldtunnused: sobivus suhtlusolukorda, üldine sidusus ja sisuosade seostamine; keeleline loovus ja õigekeelsus. Tekstide tõlgendamine, retseptsiooni erinevuse põhjused: teadmised, isiklik kogemus, kultuuritaust. Teksti adressaat ja vastuvõetavus. Tekstide liigitamine ja analüüs. Olulisemad meediažanrid (uudis, reportaaž, intervjuu, arvamus). Meediatekstide seostamine: viited ja vihjed, vahendamise ulatus ja eesmärgid. Keel info ja suhteloom teenistuses.

Meediakanalid. Tähtsamad meediakanalid Eestis, eriala- ja üldhuviajakirjad, raadio- ja telekanalid, internet, paber- ja on-line-väljaanded, kvaliteetajakirjanduse ja meelelahutusajakirjanduse erinevused. Kirjutatud teksti, kuuldeteksti ja audiovisuaalse teksti esitusviisid ning vahendid. Eri tüüpi meediatekstide vastuvõtu spetsiifika; verbaalse teksti taju heli ja pildi kontekstis. Meediatekstide usaldusväärsus. Suhtlus internetiportaalides.

Meedia ja mõjutamine. Verbaalne ja visuaalne mõjutamine. Manipuleerimine, meediaetika ja meediakriitika. Oma seisukoha eetiline ja asjakohane sõnastamine. Autoripositsioon, info allikad ja nende usaldusväärsus. Kriitiline ja teadlik lugemine. Fakti ja arvamuse eristamine. Meedia retoorika ja argumendid. Sotsiaalsete tunnuste ja müütide konstrueerimine meediatekstis.

Reklaam (kommertsreklaam, poliitiline reklaam, sotsiaalreklaam). Reklaami sihtrühmad ja kanalid. Reklaam mainekujundusvahendina. Erandlik keelekasutus ja tähelepanu äratamise võtted. Reklaami mõjus. Kriitilise reklaamitarbija kujundamine.

III „Tekst ja stiil“

Õpitulemused

Kursuse lõpetamisel õpilane:

- 1) valib sobiva suhtluskanali ning väljendub korrektselt nii suulises kui ka kirjalikus vormis;
- 2) valib väljendusvahendeid suhtlusolukorra ja kõneaine põhjal;
- 3) analüüsib tekstide sisu, eesmärgi, kasutuskonteksti, ülesehitust, sõnavara ning stiili;
- 4) koostab eri liiki tekste (arutlus, arvustus ja muud probleemkirjutised; tarbetekstid; uurimistöö);
- 5) seob tekste luues omavahel alustekste, refereerib, tsiteerib, parafraseerib ning kasutab viitamissüsteeme;
- 6) tunneb mõjutamise viise ja keelevahendeid, argumenteerib, nõustub esitatud väidetega või lükkab neid ümber nii suulises kui ka kirjalikus tekstis.

Õppesisu

Keel suhtlus- ja tunnetusvahendina. Suulise ja kirjaliku suhtluse ning teksti erinevused. Stiil ja stilistika. Keele kasutusvaldkonnad ja stiil. Asjalikkus ja isikupära. Viisakus ja sõbralik toon. Võimukus, vulgaarsus ja suhtlusvead. Ametlik stiil, publitsistlik stiil ning teadusstiil. Stiilivärv, stiiliviga; keele kasutusvaldkondade tüüpilised stiilivead. Ilukirjandusstiil ja poeetika.

Eesti sõnavara; tähendus ja stiilijooned. Oma sõnavara rikastamise võimalused. Keele kujundlikkus ja loov keelekasutus. Tekstide võrdlev analüüs (eesmärgid, kasutuskontekst, grammatilised erijooned, sõnavara, stiil). Võrgusuhtluse keelevalikud.

Teadlik kirjutamine. Kirjutamise eesmärk, adressaat, pealkiri, probleem, põhiidee. Teksti ainek, materjali kogumine ja süstematiseerimine. Teema, selle varasemad käsitlused ja tahud. Teksti ülesehitus ja sidusus. Lõigu ülesanne (allteema, väide, selgitus, tõestus, järeldus, üldistus). Arutlev kirjutamine. Oma teksti toimetamine.

Teadustekst. Uurimiseesmärgi ja hüpoteesi sõnastamine. Materjali kirjeldamine ja usaldusväärsus. Uurimuse struktuur. Allikate refereerimise ja tsiteerimise eesmärgid. Lause- ja lõiguviited; viitekirje. Võrdlemine, analüüsimine, üldistamine, järeldamine. Vormistamine. Arvustamine. Loomevargus ehk plagiaat.

IV „Praktiline eesti keel I“

Õpitulemused

Kursuse lõpetamisel õpilane:

- 1) argumenteerib veenvalt ja selgelt ning kaitseb oma seisukohti suuliselt ja kirjaliku arutleva teksti vormis;

- 2) koostab levinumaid tarbetekste;
- 3) oskab ühe alusteksti põhjal koostada referaati ja kokkuvõtet, vältides plagiaati;
- 4) tunneb põhilisi elektroonilise infootsingu võimalusi ning kasutab neis leiduvat infot oma tekstides;
- 5) oskab kasutada elektroonilisi ja paberil sõnaraamatuid;
- 6) on kinnistanud ja parandanud oma õigekirja- ja kirjakeeleoskust.

Õppesisu

Kõnearendus-, lugemis-, kuulamis- ja kirjutamisteemad

1. Kursusega „Keel ja ühiskond” seostuvad teemad.
2. Kirjanduskursustega haakuvad teemad.
3. Õppekava läbivad teemad.

Kõnelemine

Suuline esinemine ja suhtlus eri tüüpi olukordades. Argumenteerimine, veenmine; emotsionaalsus, toon.

Kirjutamine

Tarbetekstid: elulugu, avaldus, seletuskiri, taotlus, kaebus, kiri ja e-kiri, plangid ning vormid. Arvamustekstid. Arvamustekstide ülesehituse põhimõtted. Arvamustekstide koostamine ühiskonna- ja õpilaselu teemadel.

Referaadi ja kokkuvõtte kirjutamine.

Õigekirja ja õigekeelsusküsimuste kordamine vajaduse põhjal.

Lugemine

Seotud ja sidumata tekstide (nimestike, graafikute, tabelite jm) mõistmine.

Tekstide otsing veebist ja raamatukogust; info otsing elektroonilisest ja paberil tekstist.

Süsteemiline sõnavaraarendus (nt harvem sõnavara, mõistesuhted, sõnamoodustus, käsitletavate teemadega seotud erisõnavara; sõnavara omandamine, kinnistamine ja praktiline kasutamine).

Kuulamine

Erinevate keelevariantide sotsiaalse tähenduse mõistmine, teksti suhtlustähenduse ja eesmärgi mõistmine eri toimingutes, suhtluspartneri mõistmine dialoogis.

V „Praktiline eesti keel II“

Õpitulemused

Kursuse lõpetamisel õpilane:

- 1) annab paindlikult ja olukorra järgi edasi oma tundeid, mõtteid ja hinnanguid niihästi isiklikus, avalikus kui ka ametlikus suhtluses, nii suuliselt, kirjalikult kui ka elektrooniliselt;
- 2) argumenteerib veenvalt ja selgelt ning suudab kaitsta oma seisukohti eakohastes aruteludes koolis;
- 3) suudab kaasa mõelda avalikule esinemisele ning esitada ettekandjale küsimusi;
- 4) suudab eri liiki meediatekste kriitiliselt hinnata ning eri allikatest pärineva info ja arutluskaikude põhjal tasakaalustatud kokkuvõtet teha;
- 5) suudab kirjutada aramuslugu, retsensiooni ja pressiteadet ning koostada koosoleku memo ja tegevuskava;
- 6) suudab mitme aineallika põhjal kirjutada referatiivset teksti, vältides plagiaati;
- 7) on arendanud oma elektroonilise infootsingu oskust ning suudab kasutada paindlikke info-

- otsingu strateegiaid;
- 8) on kinnistanud ja parandanud oma õigekirja- ja kirjakeeleoskust.

Õppesisu

Kõnearendus-, lugemis-, kuulamis- ja kirjutamisteemad

1. Kursusega „Meedia ja mõjutamine” seostuvad teemad.
2. Kirjanduskursustega haakuvad teemad.
3. Õppekava läbivad teemad.

Kõnelemine

Suuline suhtlus olukorrast ja vestluspartnerist lähtuvalt.

Sama sõnumi edastamine erinevate keelevahenditega, keelelise väljenduse paindlikkus, otsesem ja kaudsem väljendumine. Ratsionaalsete, emotsionaalsete ja eetiliste argumentide kasutamine ning veenmine ja mõjutamine.

Kirjutamine

Tarbekirjade koostamine: juhend, koosoleku memo, tegevuskava. Mitme allika põhjal kokkuvõtte ja referaadi kirjutamine. Ajakirjanduslike tekstide koostamine: arvamuskõne, retsensioon, pressiteade. Veebitekstide koostamine: blogi, podcast. Vajaduse korral õigekirja ja õigekeelsusküsimuste kordamine.

Lugemine

Eri modaalsusega tekstide (kirjaliku, audiovisuaalse, hüpertekstilise) tähenduse mõistmine.

Teksti eesmärgi ja vaatenurga mõistmine, meediatekstide kriitiline analüüsimine.

Teksti sisuliste ja keeleliste tunnuste põhjal paindlike elektrooniliste otsingustrateegiate kasutamine. Süstemaatiline sõnavaraarendus (üldkasutatavate võõrsõnade, ilukirjanduskeele sõnavara, käsitletavate teemadega seotud terminoloogia omandamine, kinnistamine ja praktiline kasutamine).

Kuulamine

Ratsionaalsete, eetiliste ja emotsionaalsete argumentide eristamine suulises tekstis, kallutatuse ja manipuleerimise äratundmine.

VI „Praktiline eesti keel III“

Õpitulemused

Kursuse lõpetamisel õpilane:

- 1) suudab edasi anda tähendusvarjundeid, tajub keelendite konnotatiivseid tähendusi ning mõistab vihjelist keelekasutust;
- 2) oskab veenvalt ja selgelt argumenteerida ning kaitsta oma seisukohti keerukaid küsimusi käsitlevas ametlikus arutelus;
- 3) suudab konspekteerida näitvahenditega toestamata suulist esitust;
- 4) oskab edastada eri modaalsuse ja struktuuriga ning eri allikatest saadud infot ja arutluskäike sidusas tekstis ning lõimida sellesse oma hinnanguid ja seisukohti;
- 5) oskab koostada keerulisi tarbetekste;
- 6) tunneb teadusliku stiili põhitunnuseid ning suudab koostada eakohast teaduslikku teksti, vältides plagiaati;
- 7) kasutab keerukaid elektroonilise teabeotsingu strateegiaid ning suudab hinnata teabe usaldusväärsust;
- 8) valdab eesti kirjakeelt

Õppesisu

Kõnearendus-, lugemis-, kuulamis- ja kirjutamisteemad

1. Kursusega „Teksti keel ja stiil” seostuvad teemad.
2. Kirjanduskursustega haakuvad teemad.
3. Õppekava läbivad teemad.

Kõnelemine

Keeleline väljendusrikkus mõtete, tunnete ja hinnangute väljendamisel. Stiilivahendite kasutamine erineva mõju saavutamiseks suulises esinemises ja väitluses.

Kirjutamine

Arutleva artikli kirjutamine eri tüüpi (tekstiliste, pildiliste, audiovisuaalsete; lineaarsete, mittelineaarsete, hüpertekstiliste) alustekstide põhjal. Tarbetekstide (projekti ja kandidaadi põhjenduse, tegevusaruande) koostamine. Teadusteksti koostamine ja vormistamine. Vajaduse korral õigekirja ja õigekeelsusküsimuste kordamine.

Lugemine

Keeruka struktuuriga ja eri modaalsusega tekstide mõistmine. Keeruka kujundliku väljenduse mõistmine. Süstemaatiline sõnavaraarendus (akadeemilisele ja haritud stiilile omaste võõrsõnade, lendväljendite, ilukirjanduskeele kõrgstiilse sõnavara ning käsitletavate teemadega seotud terminoloogia omandamine, kinnistamine ja praktiline kasutamine). Teabeotsingu oskuste tõhustamine.

Kuulamine

Keeruka struktuuriga suulise teksti konspekteerimine. Väitluse juhtimine ning seal esile tõusnud argumentidest kokkuvõtte tegemine.

Erinevused riiklikust õppekavast

Ainekava vastab riiklikule õppekavale.

KIRJANDUS

Õpitulemused

Gümnaasiumi lõpetaja:

- toob näiteid maailmakirjanduse eri voolude ja žanride, teoste ja nende autorite kohta ning seostab neid ajajärgu ja kultuurikontekstiga;
- nimetab eesti kirjanduse peamised arengusuunad, tähtsamad autorid ja teosed, avab oluliste teoste tähenduse eesti kirjanduse taustal ning iseenda kui lugeja vaatepunktist;
- seostab loetut nii võrdlevalt kui ka eristavalt tänapäeva eluolu ja -nähtustega ning iseenda ja üldinimlike probleemidega;
- selgitab peamiste tekstianalüüsiks tarvilike põhimõistete tähendust, analüüsib ilukirjandusteose poeetikat, mõistab keelekasutuse eripära ja stiili seoseid teksti sõnumiga;
- analüüsib ja tõlgendab luuletust, iseloomustab selle poeetikat (žanr, teema, motiiv, kujund, vorm), kirjeldab meeoleolu ja sõnastab sõnumi;
- määrab proosa- või draamateksti teema, sõnastab probleemi ja peamõtte, iseloomustab jutustaja vaatepunkti, tegevusaega ja -kohta, miljööd, süžeed ja tegelasi ning ülesehitust ja keelekasutust;
- kirjeldab teksti põhjal tegelaste välimust, iseloomu ja käitumist, analüüsib nende olemust, omavahelisi suhteid ning funktsioone narratiivis, võrdleb ja vastandab tegelasi, annab nendele hinnanguid, otsib nende käitumisele alternatiivi ning võrdleb iseennast

mõne tegelasega;

- arutleb loetud, vaadatud või kuulatud teksti põhjal nii suuliselt kui ka kirjalikult, teemakohaselt ja põhjendatult, tuues näiteid teostest ning avardades teemat küsimuste ja väidetega;
- õpib tundma ennast kui lugejat, jagab oma lugemiskogemust teistega, kujundades see läbi oma lugemiseelistusi ning väärtushinnanguid;
- võrdleb kirjandusteost ja sellel põhinevat filmi või teatrilavastust ning toob näiteid kirjandus-, filmi- ja teatrikeeles erinevuste kohta.

Juhtmotiivid

Kirjandusõpetus on gümnaasiumis üks keskseid kultuuri- ja kunstiaineid, mis avab tee esteetiliste ja eetiliste tõekspidamiste kujunemisele, isiksuse vaimu ja väljenduse rikastumisele, võõra kogemuse omandamisele ning ühiskonna ja kultuuri sügavamale vastuvõtule. Kirjandusõpetuse keskmes on kirjandus kui sõnakunst, mille loob kujundlik mõte ja väljendus. Ilukirjanduse aluseks on esteetiline ehk poeetiline funktsioon, mis põimub tunnetusliku funktsiooniga.

Tartu Waldorfgümnaasiumi õppekavas on 6 kohustuslikku kirjanduskursust. I kursuse „Kirjandusteose analüüs ja tõlgendamine”, nn poeetikakursuse eesmärk on selgitada õpilastele kirjanduse kui sõnakunsti olemust, näidates, kuidas kasutatakse rikkalikke keelevahendeid tähenduslike ning esteetiliselt nauditavate tekstide loomiseks. Kursus keskendub ilukirjanduse poeetika tundmaõppimisele, kujundlikkuse mõistmisele selle mõttelis-tundelises ühtsuses. Avastada ja kirjeldada kunstilise teksti poeetikat, näidata kirjutamise eri võimalusi, analüüsida ning tõlgendada konkreetseid proosa- ja luuletekste, näidata eepika ja lüürika väljendusvahendeid – selles seisneb kursuse tuum ning ka kogu kirjanduse mõistmise alus. Kursuse käigus omandab õpilane tekstianalüüsi võttestiku, mida laiendavalt ja süvendavalt kasutatakse ka järgmiste kursuste käigus. Poeetikakeskseks kirjanduskäsitluseks on soovitatav valida proosatekste nii eesti kui ka maailmakirjandusest ja luuletekste peamiselt eesti autoritelt.

II ja IV kursuse „Kirjandus antiigist 19. sajandini” ja „20. sajandi kirjandus” eesmärk on kujundada terviklik kirjandus- ja kultuurilooline teadmiste süsteem ning ajatelg edasisteks kirjandusõpinguteks. Selleks antakse põgus ülevaade maailmakirjanduse kujunemisetappidest, ajastute- ja vooludevahelistest seostest, nimetades perioodide ajapiirid ja tunnused, tähtsamad žanrid, autorid ja teosed. Kursused keskenduvad ainult kõige iseloomulikumale käsitletavas ajajärgus, luues ettekujutuse voolude ja žanride tekkest ning levikust. Õpetaja teeb valiku, keda autoritest põhjalikumalt tutvustada, arvestades tekstide kättesaadavust, õpilaste võimeid ja huve. Kummagi kursuse vältel loetakse tervikuna läbi vähemalt neli teost nii eesti kui ka maailmakirjandusest.

Maailmakirjanduse arengulooga paralleelselt vaadeldakse kirjanduse kujunemist Eestis, pöörates tähelepanu sellele, millised on eesti ja maailmakirjanduse kokkupuutepunktid, ühis- ja erijooned. Kursuste jooksul kinnistub arusaam, et eesti kirjandus ei ole eraldiseisev nähtus, vaid moodustab koos teiste maade autorite loominguga maailmakirjanduse terviku.

III kursus „Kirjanduse põhiliigid ja -žanrid” toetub varasemale kirjandusteose analüüsi- ja tõlgenduskursusele, mis annab õpilasele aluse aktiivselt ja iseseisvalt lugeda ning teoseid analüüsida ja tõlgendada: teoseid põhiliigi ja žanri põhjal käsitledes kasutatakse poeetikaanalüüsi mõisteid ja võtteid.

Kursuse eesmärk on süüvida põhjalikumalt ilukirjanduse olemusse: uurida põhiliike ja žanre,

anda ülevaade žanride kujunemisest ja mitmekesisusest ning neid iseloomustavatest tunnustest. Õpilane laiendab, süvendab ja kinnistab oma teoreetilisi teadmisi tekstikatkendite ning tervikteoste analüüsi ja tõlgendusega. Kursuse jooksul peab õpilane tervikuna läbi lugema vähemalt neli proosa- või draamateost ja ühe eesti autori luuletuskogu.

Kursuse eepika osa keskendub esmajoonel romaani kujunemise ja alaliikide tutvustamisele, alates žanri sünnist ning lõpetades postmodernistliku romaaniga; suuremat tähelepanu pööratakse ka novelližanri arengule ja mitmekesisusele. Käsitletavad tekstid pärinevad nii eesti kui ka maailmakirjanduse autoritelt, mis võimaldab võrdlevat vaatlust. Lüürika ja lüroepika osa annab ülevaate olulisematest luulevormidest, mida kinnistatakse eeskätt eesti luuletajate tekstinäidetega. Kursuse dramaatika osa tutvustab näitekirjanduse žanre, rõhk on ühe või kahe draamateose põhjalikumal käsitusel. Soovitatav on kursuse raames analüüsida ka ühiselt vaadatud lavastust.

V kursuse „Uuem kirjandus” põhieesmärk on anda ülevaade peamiselt tänapäeva eesti kirjandusest, kirjandussituatsioonist, tähtsamatest teostest ning kirjaniku rollist iseseisvuse taastanud Eesti ühiskonnas. Selle kõrval käsitletakse ühtlasi mõningaid nüüdisaegse väliskirjanduse näiteid. Kursus pakub õpilastele hea võimaluse analüüsida, tõlgendada ja võrrelda teoseid, mis on ilmunud lähiminekis või nüüdisajal. Kirjandus on ühiskondlike muutuste tundlik peegeldaja, seega aitab kursus juhtida õpilaste tähelepanu tänapäeva teemadele ja probleemidele, ärgitades neid kaasa mõtlema, ajastuseoseid looma ja oma hoiakut kujundama.

VI kursuse „Kirjandus ja müüt” eesmärk on tutvustada kirjanduse kõige vanemat kihistust – müüti – ning näidata vana pärimuse seost ilukirjanduse ja kultuuriga. Müüdi ja kirjanduse suhtele keskendumine võimaldab avastada nende seoseid, leida ajatuud arhetüüpe nende ajalikes avaldustes, mõista intertekstuaalseid suhteid ning maailmakirjanduse ja folkloori ühtsust. Müüdi kaks poolt – loolisuus ja tunnetuslikkus – annavad hea võimaluse vanade lugude kaudu uurida väärtuste jäävust ja muutumist ajas ning mõtestada maailma oma elukogemusest lähtuvalt.

Hindamine

Hindamisel lähtutakse vastavatest gümnaasiumi riikliku õppekava üldosa sätetest ja Tartu Waldorfgümnaasiumi hindamisjuhendist.

Õpitulemusi hinnatakse iga kursuse lõpus sõnaliste hinnangute ning iga kursuse jooksul ja lõpus ka numbriliste hinnetega. Iga kursuse alguses antakse õpilasele teada, mida ja millal hinnatakse, ning mis on hindamiskriteeriumid. Õpilase teadmisi ja oskusi hinnatakse suuliste vastuste (esituste), kirjalike ja/või praktiliste tööde ning praktiliste tegevuste alusel. Õpilane saab tööprotsessi jooksul suulist ja kirjalikku tagasisidet, mille alusel oma tööd parendada.

Praktilise eesti keele kursustes kasutatakse teiste eesti keele kursuste ja kirjanduskursuste sisulisi teemasid praktilise keeleoskuse arendamiseks. Seetõttu võib praktilise eesti keele tundides tehtud tööde tulemusi, mis näitavad kirjanduskursuste või teiste eesti keele kursuste õpitulemuste saavutatust, hinnata ja arvestada vastavate kursuste osalise sooritusena. Samuti võib kirjanduskursustes ja teistes eesti keele kursustes tehtud tööde praktilise eesti keele kursuse õpieesmärkidele suunatud tegevusi hinnata ja arvestada praktilise eesti keele kursuse osalise sooritusena.

Draamaõpetuses annab hindamine tagasisidet õpilase võimekuse ja tema individuaalse arengu kohta. Eelkõige on oluline õpilase huvi ja aktiivne panus kogu protsessi jooksul, seejärel õpi-

lase võimekus ja näitlejameisterlikkus. Hindamine sisaldab järgmisi komponente: aktiivne kaasamõtlemine ja osalemine ühistes aruteludes, individuaalsed kirjalikud tööd, iseseisev töö oma tegelaskuju ja tekstiga, ansamblimängu tunnetamine ja kaaslaste toetamine, koostöövalmidus ja vastutustunne grupi ees, lavastusse kui tervikusse panustamine nii ideede kui praktiliste töödega, õpilase initsiatiiv ja individuaalsed võimed (ideed, näitlejameisterlikkus).

Õpilane saab kogu protsessi jooksul suulist tagasisidet nii õpetajalt kui kaasõpilastelt (stseenide ja draamaharjutuste refleksioon, otsesed reaktsioonid emotsionaalsetele esitustele). Õpitulemusi hinnatakse nii numbriliste hinnete kui kirjeldava analüüsiga. Kursuse lõppedes teeb õpetaja sissekande õpilase õpinguraamatusse.

Kõnekujunduse hindamisel lähtutakse draamaõpetuse hindamisega sarnastest põhimõtetest.

Kursused

I „Kirjandusteose analüüs ja tõlgendamine“

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) on tuttav vähemalt kolme kirjaniku loomingulooga, mõistab nende loomingu tähtsust kultuuri- ja kirjandusloos ning iseloomustab autorite stiili;
- 2) analüüsib ja tõlgendab loetud proosateoste sisu- ja vormivõtteid: nimetab teema, sõnastab probleemi ning peamõtte, iseloomustab tegevusaega ja -kohta, jutustaja vaatepunkti, tegelaste suhteid, olustikku, sündmustikku ning kompositsiooni;
- 3) analüüsib ja tõlgendab loetud luuletuste sisu ja vormivõtteid: nimetab teema ning põhimoitiivid, iseloomustab vaatepunkti, kujundi- ja keelekasutust, riimi, rütmi ja salmilisust, kirjeldab meeolelu ning sõnastab mõtte;
- 4) hindab käsitletavate kirjandusteoste humaanseid väärtusi, märkab teostes peituvaid eetilisi ja esteetilisi väärtusi, suhestab oma ja kirjandusteose väärtuste maailma, põhjendab oma kirjanduslikke eelistusi ja lugemiskogemusi;
- 5) on läbi lugenud ja analüüsinud vähemalt kolm pikemat proosateost, lisaks novelle ja ühe eesti autori luuletuskogu.

Õppesisu

Kirjanduse olemus ja roll

Ilukirjandus kui sõnakunst. Fiktionaalsus ja faktuaalsus. Kirjandusteose ühiskondlik, ajalooline, moraalne, rahvus- ja maailmakultuuriline, keeleline, tundeline väärtus. Kirjandus kui inimese siseilma ja välismaailma (looduse ja ühiskonna) kujutaja. Kirjandus kui maailma avaja, väljendaja ning uute seoste looja. Kirjandus kui eetiliste ja esteetiliste tõekspidamiste kujundaja.

Autorikeskne lähenemine kirjandusele

Autori ja teose seosed, elu- ja loominguloolisus, positivism kirjandusuurimises. Autori maailmavaade, selle kujunemine konkreetseis ühiskondlikes oludes ja avaldumine tema teostes. Autori kuulumine koolkonda või rühmitusse, koht ajastus, traditsioonis, rahvuskirjanduses. Kirjandus kui kirjaniku elu ja keskkonna peegeldus. Omaelulooline kirjutamine.

Lugejakeskne lähenemine kirjandusele

Kirjandusteose ja lugeja suhe. Lugejaoskused. Tegelik lugeja: tema isiklik elukogemus, põlvkondlik või sotsiaal-kultuuriline kuuluvus. Ideaalne ehk mudellugeja. Individuaalne ja rühma-

lugemine. Lugemismudelid: mõistmisvõimaluste paljus, eri lahenduste dialoog. Tekstisisesed lüngad ja lugeja kujutlusvõime. Lugeja ootused. Lugemismuljed. Lugemisnauding. Lemmikraamat. Lugeja mõjutamine: stereotüübid, argumentatsioon, arhetüübid, koomika.

Tekstikeskne lähenemine kirjandusele. Proosateksti analüüs ja tõlgendamine Sõnakunstiteose sisu ja vormivõtted. Narratiiv, jutustamine ja kirjandusteose vaatepunkt. Tekstuaalne autor, jutustaja, tegelane, nende omavahelised suhted. Mina- ja tema-jutustus, sisemonoloog, teadvuse vool. Tegelase analüüs: bioloogiline, psühholoogiline, sotsiaalne aspekt. Karakter ja tüüp. Tegelase suhe iseendaga, teiste tegelastega ning teda ümbritseva maailmaga. Lugu ja tekst. Süžee ja faabula. Teema, detail, motiiv, sümbol. Moto. Teose miljö, aja- ning ruumikujutus.

Teos kui struktuurne tervik. Kirjandusteose kompositsioon. Teose algus ja lõpp. Sissejuhatus, teema arendus, haripunkt, pööre ja lahendus. Konflikt ja intriig. Puänt. Teose probleemistik (küsimused) ja ideestik (vastused). Põhiidee. Teose stiil. Alltekst kui varjatud tähenduskiht. Allusioon. Paroodia ja travestia. Intertekstuaalne ehk tekste seostav käsitlusviis: teose avamine teiste tekstide vormilisel või sisulisel taustal.

August Gailit, Mehis Heinsaar, Ernest Hemingway, Herman Hesse, Erich Maria Remarque, Jerome David Salinger, Juhan Smuul, Anton Hansen Tammsaare, Mats Traat, Anton Tšehhov, Friedebert Tuglas, Mati Unt, Peet Vallak, Oscar Wilde, Virginia Woolf, Tõnu Õnnepalu jt.

Tekstikeskne lähenemine kirjandusele. Luuleteksti analüüs ja tõlgendamine. Luule ja lüürika olemus. Lüürika kui sisemine enesevaatlus, tunde või mõtte väljendus, mina avamine. Lüürilise mina vaatepunkt. Lüüriline eneseväljendus ja lüüriline kirjeldus. Luule kui värsskõne. Luuletuse sisu ja vorm (väljendus). Stroof. Refraan. Luuletus kui vormisidusalt väljendatud mõte. Temaatiline ühtsus ja kontrastipõhimõte.

Luulekeele kujundlikkus. Luule musikaalsus: rütm (värsimõõdud) ja riim (alg- ja lõppriim). Keeleluule. Stilistilised võtted: kõla-, kõne- ja lausekujundid. Kõlakujundid: hääliku- ja sõnakordused, helijäljendus, kõlasümboolika. Kõnekujundid: epiteet, võrdlus, metafoor, isikustamine, sümbol, allegooria, metonüümia, hüperbool, oksümoron. Lausekujundid: kordus, mõttekordus, astendus, retooriline küsimus, väljajätt, sõnamäng, siire. Piltluule, anagramm. Koomiline stiil luules: huumor, iroonia, grotesk, sarkasm.

Artur Alliksaar, Betti Alver, Ernst Enno, Doris Kareva, Ilmar Laaban, Kalju Lepik, Juhan Liiv, Viivi Luik, Paul-Eerik Rummo, Hando Runnel, Marie Under, Debora Vaarandi, Juhan Viiding, Henrik Visnapuu jt.

Mõisted

Allegooria, alltekst, allusioon, anagramm, autobiograafia, eepika, ellips, epiteet, faabula, grotesk, iroonia, isikustamine, kalambuur, keeleluule, kõlasümboolika, luule, lüürika, lüüriline mina, memuaarid, metafoor, metonüümia, miljö, motiiv, moto, narratiiv, omaeluloolisus, paroodia, piltluule, proosa, päevik, refrään, reisikiri, retooriline küsimus, riim, rütm, sarkasm, siire, sisemonoloog, stroof, sümbol, süžee, teema, travestia, vaatepunkt, võrdlus, värsimõõd.

Terviklikult käsitletavat teosed

Õpilane loeb vähemalt kolm pikemat proosateost, lisaks novelle eesti ja välisautoritelt ning ühe eesti autori luuletuskogu.

II „Kirjandus antiigist 19. sajandini“

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) iseloomustab õppematerjalidele toetudes eri ajastute kirjandust ja kirjandusvoole, nimetades nende ajapiirid ja tunnused, tähtsamad žanrid, teosed ning autorid;
- 2) nimetab eesti kirjanduse tähtsamaid arenguperioode, olulisemaid autoreid ja kirjanduslikke rühmitusi;
- 3) määrab eesti kirjanduse tekkeaja ning võrdleb selle kujunemist muu Euroopa kirjanduse arenguperioodidega;
- 4) mõistab ning hindab käsitletavate kirjandusteoste humaanseid, eetilisi ja esteetilisi väärtusi;
- 5) on tervikuna läbi lugenud ja analüüsinud vähemalt neli proosa- või draamateost, tundes teoste ning nende autorite kohta üldises kultuuri- ja kirjandusloos.

Õppesisu

Temaatika

Kultuuri mõiste. Maailma loomise müüdid ja muistendid; eri rahvaste loomismüüte. Kirja ja kirjanduse sünd. Vanakreeka müüdid. Antiikkirjandus (Homeros, Sophokles, Vergilius jt). Kirjanduse põhiliikide ja žanride teke. Piibel kui kirjanduse alustekst. Keskaja kirjandus (saaga, kangelasepos, rüütliromaan, keskaegne luule ja draama jm). Renessansikirjandus (Dante Alighieri, Francesco Petrarca, Giovanni Boccaccio, Thomas More, William Shakespeare, Miguel de Cervantes jt). Barokk-kirjandus (Pedro Calderón). Klassitsistlik kirjandus (Molière). Valgustuskirjandus (Daniel Defoe või Jonathan Swift; Voltaire, Johann Wolfgang Goethe jt). Romantism (Aleksandr Puškin või George Gordon Byron; Victor Hugo või Walter Scott või Prosper Mérimée jt). Realism ja naturalism (Honoré de Balzac või Gustave Flaubert või Stendhal või Fjodor Dostojevski või Lev Tolstoi või Émile Zola jt). Estetism (Oscar Wilde). Romantismijärgne luule, sümbolism (Walt Whitman või Charles Baudelaire või Rainer Maria Rilke või Eino Leino või Rabindranath Tagore jt). Realistlik draamakirjandus (Anton Tšehhov või Henrik Ibsen või August Strindberg jt).

Eesti kirjanduse lätetel (kroonikad, vaimulik kirjandus, ilmalik kirjandus, juhuluule). Rahvusliku ilukirjanduse algus (Kristjan Jaak Peterson). Rahvusliku ärkamisaja kirjandus (Friedrich Robert Faehlmann, Friedrich Reinhold Kreutzwald, Lydia Koidula jt). Realistliku kirjanduse algus (Juhan Liiv, Eduard Vilde).

Arutlustemasid

Kirjandus kui inimkonna ja tema kultuuri peegelpilt. Murrangulised pöörded ühiskonnas, selle kajastused kirjanduses. Kirjanduslikud ajastud, voolud, meetodid, nende ajapiirid ja tunnused, tähtsamad žanrid, autorid ja teosed. Kirjanduse roll ja tähtsus ühiskonnas eri ajastutel ja kultuurides. Eri asjastute kirjanduslikud esteetikad, erinevad elutunnetused ja selle väljendused. Ajaülesed probleemid, laiahaardeline ja mitmekülgne elu- ja inimesekujutus. Muistsete müütide ja rahvapärismuste kandumine kirjandusse. Arhetüüpsed teemad ja motiivid. Arhetüüpsed süžeed ja tegelased. Karakterite individuaalsus ja inimsuhete keerukus. Inimlikud voorused ja pahed, väärtused ja puudused. Tegelaste eetilised sihid, sotsiaalsed ja psühholoogilised probleemid. Inimeste mõtete ja tegude ühiskondlik tingitus. Jumalaus (kristluse) roll ühiskonnas, religioossed tõed ja konfliktid. Inimese orjastamine ja ahistamine, sotsiaalsed normid ja tabud, võimu omavoli. Teise (naise, võõra, veidra) kujutamine. Võitlus inimese kui isiksuse vabas- tamise eest, usk elu tähenduslikkusesse. Rahvuskirjandus kui rahvuskultuuri kestmise tagatis. Rahvuslikud väärtused: keel ja kultuur. Minevikutõlgendused ja kujutlused tulevikust. Loodu-

se kujutamine kirjanduses. Loomuliku ja haritud inimese ideaal. Mõistuse ja tunnete tasakaal ja konflikt inimeses. Igavesed väärtused ja idealistlikud unistused. Humaansed ideaalid: vabadus ja armastus. Loomise võlu ja vägi. Andekuse (geniaalsuse) mõistatus. Kirjanduse filosoofiline sügavus. Fantaasia- ja muinasjutumaailmad. Imed, maagia ja üleloomulikkus. Erandlikud ja tavapärased olukorrad, koomika, traagika, dramatism ja tragikoomika. Elu tõepärane ja idealiseeritud kujutamine. Ühiskondlike olude kriitika. Elulaad, kombes ja moraalis eri ajastutel ja kultuurides.

Mõisted

antiikkirjandus, arhetüüp, draama, dramaatika, eepika, eepos, klassitsism, kultuur, lüürika, müüt, naturalism, novell, realism, renessanss, romaan, romantism, saaga, sonett, sümbolism, utoopia, valgustus.

Terviklikult käsitletavat teost

Õpilane loeb läbi vähemalt neli pikemat tervikteost eesti või maailmakirjandusest kursuse õppesisus nimetatud autoritelt.

III „Kirjanduse põhiliigid ja žanrid“

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) eristab õppematerjalidele toetudes kirjanduse põhiliike ja žanre, analüüsib teoseid liigi- ja žanritunnuste põhjal;
- 2) analüüsib romaani alaliike ning toob näiteid autorite ja teoste kohta;
- 3) toob esile käsitletud teoste teema, probleemistiku ja ideestiku, analüüsib tegelasi ja nende suhteid, loob seoseid nüüdisajaga ning tsiteerib ja refereerib oma väidete kinnitamiseks teksti;
- 4) nimetab luuleteksti žanri, teema ja põhimotiivid, sõnastab selle mõtte ning analüüsib keele- ja kujundikasutust;
- 5) eristab näitekirjanduse põhižanre ja nende alaliike, arutleb näidendis käsitletud teemade ja probleemide üle ning analüüsib tegelaste suhteid;
- 6) selgitab ja kasutab praktikas peamisi tekstianalüüsis vajalikke mõisteid ja kujundeid ning analüüsib ilukirjanduslikku keelt ja stiili;
- 7) on tervikuna läbi lugenud ja analüüsinud vähemalt neli proosa- või draamateost ning ühe eesti autori luuletuskogu

Õppesisu

Ilukirjanduse põhiliigid ja žanri mõiste

Ilukirjanduse põhiliigid. Lüüriliste, eepiliste ja dramaatiliste tekstide olemus. Žanri mõiste. Kirjandusvoolu ja -žanri stiil. Kirjandusteose stiil kui mõtte ühtsus ja väljendusvahendite korraldatus.

Eepika

Eepos, romaan, novell, jutustus, miniatuur. Romaani sünn ja muutused. Romantiline romaan: Emily Jane Brontë „Vihurimäe” või Selma Lagerlöf „Gösta Berlingi saaga” või Prosper Mérimée „Carmen” või George Sand „Väike Fadette”. Realistlik romaan: Honoré de Balzac „Isa Goriot” või Fjodor Dostojevski „Kuritöö ja karistus” või Gustave Flaubert „Madame Bovary” või Stendhal „Punane ja must” või Anton Hansen Tammsaare „Tõde ja õigus”. Romaani alaliigid. Kujunemisromaan: Jack London „Martin Eden” või August Gailit „Ekke Moor”. Ajalooline romaan: Jaan Kross „Keisri hull” või „Paigallend” või Mats Traat „Tants

aurukatla ümber”. Psühholoogiline romaan: Virginia Woolf „Tuletorni juurde” või Eduard Vilde „Mäeküla piimamees” või Gert Helbemäe „Ohvrilaev”. Maagilis-realistlik romaan: Gabriel García Márquez „Sada aastat üksildust” või Toni Morrison „Armas” või Daniel Kehlmann „Maailma mõõtmise”. Armastusromaan: Knut Hamsun „Victoria” või Boris Vian „Päevade vaht” või Doris Lessing „Viies laps” või Mats Traat „Inger”. Modernistlik romaan: Franz Kafka „Metamorfoos” või Karl Ristikivi „Hingede öö” või Mati Unt „Sügisball”. Postmodernistlik romaan: Margaret Atwood „Teenijanna lugu” või John Fowles „Maag” või Kurt Vonnegut „Tapamaja, korpus viis” või Mati Unt „Doonori meelespea” või Wimberg „Lipamäe”.

Novell (Giovanni Boccaccio või Edgar Allan Poe või William Faulkner või Thomas Mann või Jorge Luis Borges; Jaan Oks või Friedebert Tuglas või Arvo Valton või Ervin Õunapuu jt). Miniatuur (Friedebert Tuglas või Anton Hansen Tammsaare jt). Elulookirjandus, memuaarid (Oskar Luts või Voldemar Panso jt).

Lüürika ja lüroepika

Ballaad, epigramm, haiku, ood, piltluule, poem, sonett, valm. Salmidega ja salmideta luule. Vabavärss. Sonett: Francesco Petrarca, William Shakespeare, Marie Under, Henrik Visnapuu, Bernard Kangro jt. Modernistlik luule: Betti Alver, Heiti Talvik jt. Vabavärss: Jaan Kross, Artur Alliksaar, Jaan Kaplinski, Paul-Eerik Rummo jt. Laululine luule: Viivi Luik, Hando Runnel, Juhan Viiding jt.

Dramaatika

Tragöödia, komöödia, draama, tragikomöödia. Draama alaliigid: karakterdraama, psühholoogiline draama, olmedraama, ideedraama, ajalooline draama. Tragöödia: William Shakespeare „Hamlet” või Anton Hansen Tammsaare „Juudit”. Komöödia: Molière „Tartuffe” või Andrus Kivirähk „Voldemar”. Draama: Johann Wolfgang Goethe „Faust” (I osa) või Henrik Ibsen „Nukumaja” või „Metspart” või Bernard-Marie Koltès „Roberto Zucco”.

Mõisted

Ajalooline romaan, ballaad, draama, dramaatika, eepika, eepos, epigramm, haiku, jutustus, komöödia, kujunemisromaan, lüroepika, lüürika, maagilis-realistlik romaan, miniatuur, modernism, novell, ood, piltluule, poem, postmodernism, psühholoogiline romaan, realism, romaan, romantism, sonett, sümbolism, tragikomöödia, tragöödia, vabavärss, valm.

Terviklikult käsitletavat teost

Õpilane loeb vähemalt neli tervikteost, valides nii eepika kui ka dramaatika hulgast, ning ühe eesti autori luuletuskogu.

IV „20. sajandi kirjandus“

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) iseloomustab õppematerjalidele toetudes eri ajastute kirjandust, tähtsamaid voole ja žanre, autoreid ja nende teoseid;
- 2) nimetab eesti kirjanduse tähtsamaid perioode, kirjanduslikke rühmitusi, olulisemaid autoreid ja nende teoseid;
- 3) seostab eesti kirjanduslugu Euroopa kirjanduse perioodide, voolude ja suundadega,
- 4) võrdleb poeetikaanalüüsile tuginedes kahte vabalt valitud kirjandusteost, tuues esile ühiseid ja eriomaseid jooni;
- 5) mõistab ning hindab kirjandusteoste humanseid, eetilisi ja esteetilisi väärtusi;

6) on tervikuna läbi lugenud ja analüüsinud vähemalt neli proosa- või draamateost, tunneb teoste ning nende autorite kohta üldises kultuuri- ja kirjandusloos.

Õppesisu

Temaatika

20. sajandi maailmakirjanduse voolud ja suunad. Modernistlik luule. Sümbolism (Aleksandr Blok). Futurism (Vladimir Majakovski). Imažism (Thomas Stearns Eliot). Sürréalism (Federico García Lorca). Akmeism (Anna Ahmatova). Modernistlik proosa (James Joyce või Franz Kafka või Marcel Proust või Knut Hamsun või Herman Hesse või Virginia Woolf või William Faulkner või Mihhail Bulgakov või Vladimir Nabokov või Kurt Vonnegut või Jerome David Salinger või Mika Waltari jt). „Kadunud põlvkond” (Ernest Hemingway või Erich Maria Remarque või F. Scott Fitzgerald). Eksistentsialism (Jean-Paul Sartre või Albert Camus). Modernistlik draama (Maurice Maeterlinck või Luigi Pirandello või Bertolt Brecht või Samuel Beckett või Eugène Ionesco või Tennessee Williams või Edward Albee jt). Maagiline realism, postmodernism (Jorge Luis Borges või Gabriel García Márquez või Milan Kundera või Umberto Eco või Günter Grass jt).

20. sajandi eesti luule. Noor-Eesti rühmituse euroopaliku kultuuri taotlus ja luuleuuendus. Uusromantism. Gustav Suitsu sotsiaalne kujundlikkus. Ernst Enno sümbolistlikkus või Villem Ridala impressionistlikkus. Siuru rühmituse meelelisus. Tarapita ekspressionistlikkus. Marie Underi luuletemaatika arengusuundi. Henrik Visnapuu armu- ja isamaalüürika. Arbujate põhihoiakuid. Betti Alveri mõtte- ja väljenduselgus. Heiti Talviku nägemuslikkus. Pagulasluule tähtsamad autorid ja põhiteemad. Kalju Lepiku rahvuslikkus või Bernard Kangro mütopoesia. Ilmar Laabani või Andres Ehini sürréalism. Stalinistlik luule. Sulaaja luule. Modernism 1960.–1970. aastate luules. Ain Kaalepi vormikultuur. Artur Alliksaare või Juhan Viidingu keelemängud. Kassetipõlvkond: illusioonid ja tegelikkus. Paul-Eerik Rummo valu ja tõetaotlus. Jaan Kaplinski harmooniaotsingud. Hando Runneli rahvuslikkus. Viivi Luige uus-sümbolism. Luule poliitiline alltekst. Doris Kareva või Indrek Hirve armastusluule.

20. sajandi eesti proosa. Friedebert Tuglase uussümbolistlik novell või Jaan Oksa ekspressiivne novell või Peet Vallaku uusrealistlik novell. August Gailiti uusromantiline romaan. Anton Hansen Tammsaare romaanid. Pagulasproosa tähtsamad autorid ja teosed, žanrid ja põhiteemad: Gert Helbemäe või Ain Kalmus või Bernard Kangro või Albert Kivikas või August Mälk või Karl Ristikivi või Ilmar Talve või Valev Uibopuu või Arved Viirlaid või Helga Nõu jt. 1960.–1980. aastate proosa muutused. Mats Traadi talupojaromaanid. Jaan Krossi ajaloolised ja eluloolised romaanid. Proosa uuenduslikkus: sisemonoloog, eksistentsiaalsus, võõrandumine, grotesk. Mati Unt või Arvo Valton. 1970.–1980. aastate uus põlvkond. Mihkel Muti irooniline romaan. Olmerealism.

20. sajandi eesti draama. Eduard Vilde näidendid või August Kitzbergi draamad või Oskar Lutsu külakomöödia. Anton Hansen Tammsaare psühholoogilised draamad. Juhan Smuuli žanrileidlikkus. 1960.–1970. aastate teatriuuendus. Väärtuste kriis Enn Vetemaa näidendites. 1980. aastate vastupanuhoiakud. Ajaloopöörised, rahvas, mälu ja identiteet Jaan Kruusvalli või Madis Kõivu näidendites.

Arutlusteemasid

Kirjandus kui armastus. Kirjandus kui inimkonna ja tema kultuuri peegelpilt. Murrangulised pöörded ühiskonnas, nende kajastused kirjanduses. Kirjanduslikud voolud ja suunad, nende ajapiirid, sisu- ja vormitunnused, tähtsamad žanrid, autorid ja teosed. Kirjanduse peavoolud ja marginaalsused. Kirjanduse rahvuslik, euroopalik ja individuaalne alge. Kirjanduse kui kunsti

iseväärtuse rõhutamine. Teksti ja tegelikkuse suhte muutumine. Elutõde ja kunstitõde. Kirjanduslikud sisu- ja vormiekspereimendid, vastuhakk traditsioonidele. Kirjandus kui mõtte ja vormi avangard. Huvi müstilise, ilusa ja erakordse vastu. Kirjanduse aines: elamused, kogemused, aimdused, unenäod. Muistsete müütide ja rahvapärimate kandumine kirjandusse. Nüüdisaegsed müüdid. Folkloorne pärand autoriloomingus. Filosoofia ja kirjanduse läbipõimutus. Sügavus ja pinnapealsus kirjanduses. Tegevus ja sisekaemus, aktiivsus ja passiivsus kirjanduses. Vaba ja reeglistatud kirjandus. Kirjandus ja tsensuur. Loomisprotsessi ja inimese sisemaailma kujutamine. Küsimus olemise mõttest ja tähtsusest. Kirjanduse tunnetuslik väärtus. Kirjandus olemise kehtestajana, maailma muutja ja rikastajana. Kirjandus ja ühiskondlik-poliitilised vastuolud. Inimpsüühika kujutamine, eksistentsi piirid. Erandlikud ja tavapärased olukorrad; koomika, traagika, dramatism ja tragikoomika. Inimese suhe loodusega. Naine mehekeskset ühiskonnas. Kirjandus ja vähemused. Mineviku ja kaasaja probleemide põimimine. Põlvkondlikud püüdlused ja ideaalid. Rahvuslik identiteet ja globaliseeruv maailm. Keele ja stiili ilu. Uued vormid ja väljendusvahendid, kujundid ja sõnad. Kirjandus kui mäng. Kirjandus kui provokatsioon. Kirjaniku positsioon ja vastutus ühiskonnas. Autori koht ajastus, rühmituses, traditsioonis ja rahvuskirjanduses. Kirjaniku ja lugeja vahekorra muutumine. Teksti ja lugeja vahekorra muutumine. Kirjandus kui piiride avardamine. Kirjandus teise kogemuse vahendajana. Euroopa kirjandus eetiliste ja humanistlike väärtuste ja hoiakute kujundajana. Eesti ja maailmakirjanduse paralleelid ja võrdlusi. Eesti kirjandus maailmas. Jne.

Mõisted

Absurdidraama, absurditeater, akmeism, avangardism, eksistentsialism, ekspressionism, futurism, grotesk, imazism, impressionism, maagiline realism, modernism, pagulaskirjandus, postmodernism, sümbolism, sürrealism, uusromantism.

Terviklikult käsitletavat teost

Õpilane loeb läbi vähemalt neli pikemat teost eesti või maailmakirjandusest kursuse õppesisus nimetatud autoritelt.

V „Uuem kirjandus“

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) nimetab tähtsamaid uuema eesti kirjanduse autoreid ja nende teoseid, tunneb nüüdiskirjanduse peamisi arengusuundi;
- 2) analüüsib ning tõlgendab loetud kirjandusteoste sisu- ja vormivõtteid: nimetab teose teema, sõnastab probleemi ning peamõtte, iseloomustab tegevusaega ja -kohta, tegelaste suhteid, olustikku ja sündmustikku, kirjeldab sõnavaliku eripära ning stiili seoseid teksti sõnumiga;
- 3) analüüsib ja tõlgendab loetud luuletuste sisu ja vormivõtteid: nimetab teema ning põhimotiivid, iseloomustab kujundi- ja keelekasutust, riimi, rütmi, salmilisust või vabavärsilisust, kirjeldab meeolelu ning sõnastab mõtte;
- 4) arutleb loetud uudisteoste üle, kujundab oma arvamuse ja loob seoseid varem loetuga;
- 5) seostab loetut tänapäeva eluolu ja -nähtustega, iseenda, ühiskonna ning üldinimlike probleemide ja väärtustega;
- 6) on läbi lugenud ja analüüsinud vähemalt kolm proosa- või draamateost eesti või maailmakirjandusest, ühe luuletuskogu ning ühe värskest ilmunud uudisteose.

Õppesisu

Kirjandus ja ühiskond

1980. aastad Eesti ühiskonnas ja kirjanduses. Murdepunktid Eesti lähiajaloo, vabadusvõitlus

ja sõnavabadus. Kirjanikud vabadusvõitluse kandjatena (Lennart Meri, Arvo Valton, Hando Runnel jt). Pagulaskirjanduse avastamine Eestis, valgete laikude kõrvaldamine, ilmumata teoste avaldamine (Paul-Eerik Rummo, Uku Masing, Madis Kõiv jt). 1990. aastate alguse murrangulised muutused ühiskonnas ja kirjandusel. Kirjanduse roll tänapäeva ühiskonnas.

Eesti nüüdisluule

Murranguaastate sõnavabadus. Luule sisulised, vormilised ja keelelised muutused. „Põrandalune” ja punkluule: Priidu Beier, Merca, Liisi Ojamaa, Villu Tamme, Tõnu Trubetsky. Etnofuturism: Kauksi Ülle, Jan Rahman jt. Provokatiivne keeleluule: Karl Martin Sinijärv, Kivisildnik, Contra. Intertekstuaalne luule: Hasso Krull, Kalju Kruusa, Aare Pilv. Lauldav luule: Ott Arder, Peep Ilmet, Leelo Tungal, Jaan Tätte, Apoo Ilves. Sotsiaalne vabavärs: Toomas Liiv, Kalev Keskküla, Asko Künnap, Jürgen Rooste jt. 21. sajandi luule otsingud: Kristiina Ehin, Maarja Kangro, Igor Kotjuh, François Serpent (fs), Triin Soomets, Elo Viiding, Tõnu Õnnepalu jt.

Eesti nüüdisproosa

Uuema proosakirjanduse algus: Viivi Luik „Seitsmes rahukevad” või „Ajaloo ilu”. Muutunud teemad ja vaatepunktid: Mati Unt „Öös on asju” või Peeter Sauter „Indigo” või Jaan Undusk „Kuum”. Eneseotsingud ja moodsa tsivilisatsiooni hälbed: Emil Tode (Tõnu Õnnepalu) „Piiri-riik” või Ene Mihkelson „Katkuhaud” või Nikolai Baturin „Sõnajalg kivil”. Eestlaste paroodia ja eneseiroonia: Andrus Kivirähk „Rehepapp” või Mihkel Mutt „Rahvusvaheline mees” või Kaur Kender „Yuppiejumal”. Uusim lühiproosa: Tuglase novelliauhinna laureaadid; Jüri Ehilvest „Hobune eikusagilt”, Mehis Heinsaar „Vanameeste näppaja”, Ervin Õunapuu „Eesti gootika”; Jan Kaus või Eeva Park või Tarmo Teder jt. Uusim romaan: Tiit Aleksejev või Indrek Hargla või Rein Raud või Mari Saat jt. Võimalike maailmade kujutamine: Matt Barker või Indrek Hargla või Armin Kõomägi või Urmas Vadi jt. Memuaarid ja päevikud: Jaan Kaplinski või Tõnu Õnnepalu. Kirjanike veebipäevikud.

Eesti nüüdisdraama

Uued teemad ja vaatepunktid näitekirjanduses. Filosoofiline draama: Madis Kõiv. Elulooline tragikomöödia: Mart Kivastik või Andrus Kivirähk. Inimsuhete psühholoogia: Jaan Tätte. Kirjanduslooline draama: Loone Ots või Jaan Undusk. Grotesk ja absurdikomöödia: Urmas Lennuk või Urmas Vadi. Uusim näitekirjandus.

Kirjanduselu ja kirjanduse institutsioonid

Eesti Kirjanike Liit, Eesti Kirjanduse Selts, Eesti Kirjandusmuuseum, kirjanike muuseumid. Kirjandusväljaanded. Kirjanduspreemiad. Nobeli kirjanduspreemia. Kirjanduskriitika. Kirjanduse tõlkimine. Küberkirjandus. Kultus- ja hittkirjandus.

Uuem maailmakirjandus

Luule: Guntars Godiņš „Öö päike” või Harvey Lee Hix „Kindel kui linnulend” või Juris Kronbergs „Maa-alune luule” või Lassi Nummi „Maa ja taeva märgid” või Wisława Szymborska „Oma aja lapsed” jt. Proosa: Michael Cunningham „Tunnid” või Jostein Gaarder „Sophie maailm” või Nick Hornby „Maoli” või Peter Høeg „Preili Smilla lumetaju” või Nora Ikstena „Elu pühitus” või Jean-Marie Gustave Le Clézio „Näljaritornell” või Daniel Kehlmann „Maailma mõõtmine” või Hanif Kureishi „Äärelinna Buddha” või Doris Lessing „Kõige ilusam unelm” või Cormack McCarthy „Tee” või Ian McEwan „Tsementaed” või Toni Morrison „Armas” või Haruki Murakami „Norra mets” või Sofi Oksanen „Puhastus” või Orhan Pamuk „Lumi” või Viktor Pelevin „Õuduse kiiver” või Arundhati Roy „Väikeste asjade jumal” või Jeanette Winterson „Taak” jt.

Draama: Harold Pinter „Majahoidja” jt.

Arutlusteemasid

Kirjanduse mitmekesisustumine ja uuenemine. Ideoloogiad, moraal ja esteetika ümberhinnangu-
te keerises. Uuem kirjandus ja klassikaline ilumuistis. Kirjandus ja ühiskonna valupunktid.
Nüüdiskirjandus ja ajalugu. Kirjanduse rahvuslik, euroopalik ja individuaalne alge. Kirjandu-
se rahvuslikkus ja rahvusülesus. Kirjanduse uued väljendusvahendid. Kirjandus kui ühiskond-
lik või keeleline provokatsioon. Kirjandus ja postmodernism. Kirjandus ja elektrooniline
meedia. Kirjandus ja meelelahutus. Kirjandus kui otsing ja mäng. Reaalsuse ja fantastika
põimumine, astumine tundmatusse maailma. Inimese ja maailma suhte kajastusi. Kirjandus
kui piiride avardamine. Kirjandus teise kogemuse vahendajana. Euroopa kirjandus eetiliste ja
humanistlike väärtuste ja hoiakute kujundajana. Eesti ja maailmakirjanduse vahelisi paralleele
ja võrdlusi. Eesti kirjandus maailmas. Jne.

Mõisted

Absurdikirjandus, arvustus, etnofuturism, grotesk, hittkirjandus, intertekstuaalsus, iroonia,
kultuskirjandus, küberkirjandus, memuaarid, paroodia, postmodernism, punkluule, vabavärss,
veebikirjandus.

Terviklikult käsitletavat teost

Õpilane loeb läbi vähemalt kolm tänapäeva kirjanduse proosa- või draamateost eesti või maa-
ilmakirjandusest, lisaks ühe luuletuskogu ning ühe värskest ilmunud uudisteose.

VI „Kirjandus ja müüt“

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) kirjeldab mütoloogilisi elemente eestlaste maailmapildis;
- 2) teab eesti rahvuseepose sünnilugu ja sisu ning kultuuri- ja rahvusloolist tähtsust;
- 3) selgitab müüdi kui arhetüüpse žanri ja tänapäeva müütide olemust ning mõtestab pärimust
õpitust ja iseenda kogemusest lähtuvalt;
- 4) nimetab arhetüüpseid müüdimotiive ja leiab neid käsitletavatest ilukirjandusteostest;
- 5) tunneb loetud müütide ja arhetüüpsete tegelastega seotud narratiive ja motiive ning leiab
neid käsitletavatest ilukirjandusteostest;
- 6) analüüsib kirjandusteoste teemat, süžeeid ja tegelasi nii müüdimotiividest kui ka eetilistest
ja esteetilisest väärtustest lähtuvalt;
- 7) tunneb ära ja analüüsib folkloorse pärandi kasutamist autoriloomingus ning selgitab kirjan-
dus(teos)e tähenduse muutumist ajas;
- 8) on terviklikult läbi lugenud ja analüüsinud vähemalt neli proosa- või draamateost.

Õppesisu

Müüt, muistend, muinasjutt

Müüdi olemus. Maailma loomise müüdid ja muistendid; eri rahvaste loomismüüte; Friedrich
Robert Faehlmanni müütilised muistendid. Eestlaste mütoloogiline maailmapilt: vaimud,
haldjad, maa-alused, nõiad, targad, triksterid, vanapagan jt üleloomulikud olendid. Alusteo-
seid: Matthias Johann Eisen „Eesti mütoloogia”, Karl Kello „Draakoni märgi all”, Hasso
Krull „Loomise mõnu ja kiri”, Lennart Meri „Hõbevalge” jt Felix Oinas „Tuul heidab maga-
ma”, August Kitzberg „Libahunt”, Aino Kallas „Hundimõrsja”, Andrus Kivirätk „Mees, kes
teadis ussisõnu”.

Muinasjutt kui kirjanduse ja müüdi vahelüli, kunstmuinasjutt: Anna Sakse „Lillemuinasju-

tud", Oscar Wilde „Õnnelik prints”. Muinasjutu dekonstrueerimine: Paul-Eerik Rummo „Tuhkatriinumäng”, Jaan Kaplinski „Kaks päikest”. Võrdlev mütoloogia: rändmotiivid. Kunstnikumüüt: kirjanik kui Looja.

Pärimus kirjanduses

Eepiline minevik. Sumeri „Gilgameš”. Vana-Kreeka müüdid ja nende töötlusted: Sophokles „Kuningas Oidipus”, Albert Camus „Sisyphose müüt”. Piibli müüdid ja nende töötlusted: keskaegne draama „Aadama mäng”, Dante Alighieri „Jumalik komöödia”, Ain Kalmus „Juudas”, Marie Under „Tuudaimimarjad”. Eepos: Homeros „Ilias”, „Odüsseia”. Keskaegsed kangelaseposed: „Vanem Edda”, „Rolandi laul”, „Laul minu Cidist”, „Nibelungide laul”, „Beowulf”. Rahvuseeposed: Elias Lönnrot „Kalevala”, Friedrich Reinhold Kreutzwald „Kalevipoeg”. „Kalevipoja” motiivid luules ja proosas. Argimütoloogia ja rahvapärimus. Müüt kirjanduses ja tänapäeva kultuuris (ideoloogias, massikultuuris; positiivsed ja negatiivsed eeskujud). Friedebert Tuglas „Maailma lõpus”, Mati Unt „Argimütoloogia”.

Pärimuse mõtestamine

Arhetüüp ja arhitektst. Arhetüüpsed teemad ja motiivid: leping kuradiga, ohverdamine, lahku mine kodunt, ohtuderikas vaimse kasvamise teekond ja kojutõudmine, saatus ja õnn jt. Vastandite võitlus: ilus ja inetu, hea ja kuri, põrgu ja paradiis, armastus ja kättemaks, sünn ja surm, õitseng ja hääbumine, kangelaslikkus ja kuritöö jm. Arhetüüpsed müüdimotiivid: kangelaseline sünn, päritolu, vägiteod, ohud teel, surm, elu pärast surma. Arhetüüpsed tegelased: Odysseus, Achilleus, Narkissos, Pygmalion, Sisyphos, Oidipus, Kain, Taavet, Koljat, Magdalena, Juudas, Ahasveerus, Hamlet, Faust, Robinson Crusoe, Gulliver, don Quijote, Don Juan, Casanova, Dracula jt; kurat, libahunt, kratt, hiiud, näkk, ingel, vaeslaps, Kalevipoeg, Vanapagan jt. Arhetüüpsed sümbolid ja kujundid: ring, rist, labürint, kolmjalg, kaheksakand, ilmapuu, välg, taevataht, päikesevanker, jumalikud kaksikud jt; valge laev, sinilind, (sõnaja)la, lahtised allikad, õnnemaa, paradiis, põrgu jm. Intertekstuaalne lähenemisviis: teose avamine teiste tekstide vormilisel või sisulisel taustal.

Mõisted

Argimütoloogia, arhetüüp (arhetüüpne teema, motiiv, kujund, tegelane, süžee), arhitektst, eepos, intertekstuaalsus, kangelasepos, kunstmuinasjutt, muistend, mütoloogia, müüt, pärimus, rahvuseepos.

Terviklikult käsitletavat teosed

Margaret Atwood „Penelopeia”, Mihhail Bulgakov „Meister ja Margarita”, Maurice Druon „Zeusi mälestused”, Johann Wolfgang Goethe „Faust” (I osa), Herman Hesse „Stepihunt”, Haruki Murakami „Kafka mererannas”, Viktor Pelevin „Õuduse kiiver”, Terry Pratchett „Eric”, Sophokles „Kuningas Oidipus”, Anton H. Tammsaare „Põrgupõhja uus Vanapagan”, Friedebert Tuglas „Maailma lõpus”, Oscar Wilde „Dorian Gray portree”, Jeanette Winterson „Taak”.

Eesti keele ja kirjanduse lõiming teiste ainetega

Eesti keel on ühtaegu õppe läbiviimise keel ja keskne õppeaine. Hea keeleoskus loob eeldused kõigi õppeainete edukaks omandamiseks ning toimetulekuks isiklikus ja avalikus elus. Samas arendavad kõik õppeained keelekasutuse põhipädevusi: sõnavara mõistmist ja kasutusoskust, teksti mõistmist ja tekstiloomet, pädevust suuliselt ja kirjalikult suhelda. Seega kujuneb õpilaste funktsionaalne ja kriitiline kirjaoskus välja mitte üksnes eesti keele, vaid kõigi õppeainete õppetegevuse tulemusel. Samas toimub keeleoskuse järjekindel ja teadlik arendamine siiski

valdavalt keele- ja kirjandustundides, kuid pidev koostöö teiste ainete õpetajatega on kindlasti tulemuslik. Eesti keele ja kirjanduse õpetamise teiste õppeainetega lõimimiseks on teisigi võimalusi kui keeleõpe.

Väliskirjanduse autorite ja teostega tutvumine võib äratada huvi võõrkeelte õppimise vastu, õpitavas võõrkeeles kirjutatud teoste lugemine ja arutamine võib teadlikul suunamisel äratada huvi õpitava keele maa, selle kultuuri ja kirjanduse originaalkeeles lugemise vastu.

Loodusalased tekstid eesti keele õppekirjanduses ja ilukirjanduses aitavad kaasa looduse tundmaõppimisele ja väärtustamisele. Loodusluule lugemine ja esitamine, sellega seotud esteetilis-emotsionaalsed elamused, samuti kirjandusteose looduskirjelduse kui kunstilise kujundi analüüs, selle tähenduse mõistmine teose kontekstis ergastab tähelepanu looduse ilule ja väärtustab loodust kui esteetiliste elamuste allikat.

Sotsiaalainete õpet toetab ainevaldkond mitmel moel. Ilukirjandusteoste lugemine ja analüüs mõjutab maailmapildi kujunemist, ajaloosündmuste ja arengu mõistmist, ühiskonnaelus ja inimsuhetes orienteerumist. Kirjandusõpetuse taotlus suunata õpilasi erinevate ajastute kirjandusteoseis käsitletud probleeme tänapäeva elu ja inimestega seostama soodustab kindlasti õpilaste sotsiaalse pädevuse kujunemist.

Kunstiainete õpet toetab eeskätt kirjanduse kui kunstiaine õppimine. Kirjandusteose analüüs soodustab arusaamist kunstilisest kujundist kui kunstiainete üldmõistest ja mis tahes kunstiteosest kui kunstiliste kujundite süsteemist, mis kannab teatavat autoripositsiooni ja sõnumit. Kirjandusteoste illustratsioonide analüüs toetab kujutava kunsti spetsiifika ja väljendusvahendite mõistmist. Kirjandusteose käsitlemise illustreerimine vastava ajastu muusikaga soodustab arusaamist muusika emotsionaalsest mõjust ning eri muusikavoolude eripärast ja seostest ajastu kunstisuundumustega.

Erinevused riiklikust õppekavast

Ainekava vastab riiklikule õppekavale.

DRAAMAÕPETUS

Juhtmotiivid

11. klassi kõrghetk on hoolikalt valitud ja põhjalikult selgeks õpitud Shakespeare'i näidendi avalik esitamine. Õpilased tegelevad dramaturgia, muusika, plakatite, kostüümide ning lavakujundusega. Näidendil on väga suur tähtsus niihästi teatritekstist arusaamisel kui ka klassi sotsiaalsel ühendamisel. Näidendit õppides ja esitades tunnetab klass ühiseid võimalusi – igaühe vastutust kõigi (klassi) ees. Kogetakse, et kõigi ühine pingutus eesmärgi nimel annab paremaid tulemusi kui lihtsalt kõigi võimed kokkuliidetuna.

Näidendit õppides ja esitades saavad õpilased kogeda keele jõudu. Praktiline kokkupuude retoorikaga aitab mõista selle mõjuvõimu ja seda vahetult tunnetada. See aitab õpilasel end teadlikumalt kaitsta manipulatsioonide eest ja luua kujutava kunsti jaoks adekvaatsemaid väärtusmõõdupuid.

11. klass

Õpitulemused

Kursuse läbinud õpilane:

- omab ülevaadet Shakespeare'i elust ja loomingust, tema tegevusest teatris, tema tähtsusest maailma näitekirjanikuna;
- on võimeline analüüsima Shakespeare'i loodud tekste (näidendid, sonetid, luuletused);
- on omandanud loovtegevuse ja eneseväljenduse kogemusi, tunnetab oma loomingulisi võimeid ning oskab ja julgeb soovi korral end draama-alastes tegevustes väljendada;
- on omandanud koostöö kogemusi läbi tervikliku protsessi – näidendi valimisest selle etendumiseni;
- on võimeline objektiivselt analüüsima nähtud draamaetendusi, andma oma hinnangut ning oma arvamust põhjendama;
- oskab vajadusel leida teatrilast infot erinevatest teabeallikatest.

Õppesisu ja -tegevused

Shakespeare'i kursus

Shakespeare'i elu ja looming. Teatrikultuur Shakespearae'i ajal. „The Globe“.

Valitud näidendite teksti põhjalik analüüs: teose ajalooline taust, teose keel, erinevate tõlgete võrdlus, tegelaste analüüs. Sonetid – lugemine, analüüs.

Draamaharjutused: kõne, žestid, miimika, pantomiim, improvisatsioonilised stseenid.

Praktiline töö valitud näidendiga: rollide jaotus, teksti õppimine (samas jätkuvalt analüüsimine), tegelaskujude loomine, stseenide harjutamine, muusikalise kujunduse loomine, lavakujunduse loomine, tervikuks kujundamine, etendamine.

Etenduste järgne analüüs, refleksioon. Võimalusel Eesti teatrirepertuaaris oleva mõne Shakespeare'i etenduse külastamine koos sellele eelneva teksti tutvumisega ning etendusejärgse aruteluga.

Lõiming teiste ainetega

Shakespeare'i elu ja loominguga tutvudes saab lõimida mitmeid õppeaineid: üldajalugu, kunsti-, muusika- ja arhitektuuriajalugu, eesti keelt ja kirjandust, inglise keelt ja kirjandust.

Kunstis, muusikas, kirjanduses ja ajaloos õpitakse tundma Shakespeare'i ajastu (renessanss) eetilisi ja esteetilisi tõekspidamisi ning nende seotust sotsiaalsete, majanduslike, ideoloogiliste, tehnoloogiliste jm mõjutajatega.

Laial ja värvikal karakteriskaalal paiknevate Shakespeare'i näidendite tegelaskujude analüüs, isiklike seisukohtade väljendus- ja põhjenduskoste kujundamine ning salliv suhtumine kaastelaste eriarvamustesse ja loomingulistesse katsetustesse on teemad, mis lõimuvad nii filosoofia- kui ka perekonnaõpetuse ja psühholoogiaga.

Inglise keele ja kirjanduses käsitletakse Shakespeare'i näidenditest valitud lõike originaalkeeles.

Luues koolitingimustes lavakujundust, tuleb õpilasel kokku puutuda erinevate kunstiõpetuse tehnoloogiavõimalustega, arendades leidlikkust ja algatusvõimet.

Muusikas on olulisel kohal õpilaste aktiivne loovtegevus, musitseerimine, samuti muusika kui kommunikatsioonivahendi tajumine. Draamaõpetus annab õpilasele võimaluse tajuda erineva iseloomuga muusika mõju kujutluspildi tekkele, stseeni elavdamisele.

KÕNEKUJUNDUS

Juhtmotiivid

Kõnekujunduse kursus eelneb üldjuhul draamakursusele ja asetub 10. klassi aastaplaani. Kursuse eesmärk on teadvustada kõneprotsessi ja kõneharjutuste varal jõuda kunstilises kõnes suurema selguse, ekspressiivsuse, autentsuse ja vabaduseni. Oluline on kuulmismeele aktiivne kaasamine, et eristada kõne kvaliteete. Konkreetsete harjutustekstide valikul on soovitatav koostöö emakeele ja kirjanduse õpetajaga. Kursuse juurde kuuluvad nii teooria- kui praktiline osa, viimasele järgneb refleksioon.

Kursuse jooksul saavad õpilased praktilises osas individuaalseid juhtnööre. Harjutuste, tekstide ja dramaatiliste žestide esitamise puhul on oluline õpilaste vastastikune refleksioon ja toetus. Soovitatav on kõnekujunduse kursuse mõni tööloik arendada piisava kunstiküpsuseni, et seda esitada kooli avalikel esinemistel.

10. klass

Õpitulemused

10. klassi lõpetaja

- tunneb inimese kõneaparaadi ehitust;
- teadvustab kõne tekke mehhanismi;
- esitab kunstilist teksti selgelt, väljendusrikkalt ja loomulikult.

Õppesisu ja -tegevused

Teooriaosa

Kõne tekke ja kasutuse ajalooline ülevaade; inimese kõneaparaat, kõneorganid, nende osad; häälikumoodustustsoonid, häälikumoodustuse uurimine konkreetsete konsonantide näitel.

Praktiline osa

Füüsilised soojendusharjutused; kõneharjutused, mis baseeruvad erinevatel häälikumoodustustsoonidel; kunstiliste tekstide – valikul nii luule kui proosa – läbitöötamine kõnekujunduse meetoditega; dramaatilised põhižestid koos tekstikatketega; esitused nii grupis kui individuaalselt.